

NORSK NATUR

6
1981

UTGITT AV NORGES NATURVERNFORBUND

ISSN 0549-687X

NORSK NATUR

TIDSSKRIFT FOR NATUR- OG MILJØVERN
UTGITT AV NORGES NATURVERNFORBUND

NR. 6 – NOV. 1981 – 17. ÅRG

Ansvarlig redaktør:
RAGNAR FRISLID
Redaksjonssekretær:
SYLVI STRUKSNES
Redaksjonsutvalg: Bredo Berntsen,
Anders Goksøyr, Trond A. Svensson,
Ragnar Vik, Espen Wæhle, general-
sekretæren og redaktøren.

NORSK NATUR utkommer med
seks nummer årlig.

Årsabonnement: kr. 75,- (Medlem-
skap inkluderer abonnement).
Enkelteksemplarer kr. 13,50.
Trykt i offset hos
W.C. Fabritius & Sønner A.S, Oslo.

AV INNHOLDET

Vigdola – en perle i Vestlands- naturen	172
Naturparker i Vest-Tyskland ..	174
Vinter-akvarell	177
Oljen i Nord-Norge	178
For 50 år siden	180
Rimfrost	182
Retten til ren luft	183
Forjuls vinter (billedkavalkade)	184
Naturvern i andre land	186
Kryssord	188
Provesteinen	190
Natur og Ungdom	192
De siste urskogene	193

NORGES NATURVERNFORBUND

Akersgt. 63 – Postboks 8268
Hammersborg – Oslo 1

Telefon 33 79 32 – Salg 33 10 27
Postgiro nr. 5094602
Bankgiro nr. 6001 05 70835

Generalsekretær: Torbjørn Paule
Kontorsjef: Roar Sæther
Konsulent: Thor Midteng
Organisasjonssekretær: Per Valset
Informasjonssekretær Sylvi Struksnes

Kontingent

Personlig medlem pr. år kr. 75,-
Livsvarig kr. 1500,-
Familiemedlem (hovedmedlems ekte-
felle eller hjemmевærende barn under
25 år) kr. 10,-.
Organisasjoner, bedrifter o.l. minimum
kr. 500,- pr. år.
Medlem av forbundet er automatisk
medlem av den kretsforening vedkom-
mende sogner til – se neste spalte.

Natur og Ungdom, Aust-Agder Na-
turvern, Vest-Agder Naturvern, Ro-
galand Naturvern, Vestlandske Na-
turvernforening, Sogn og Fjordane
Naturvern, Møre og Romsdal Natur-
vern, Nordland Naturvernforening,
Troms Naturvern, Oppland Natur-
vern, Hedmark Naturvern, Buskerud
Natur- og Miljøvernforening, Vest-
fold Naturvern, Telemark Natur- og
Miljøvern, Østfold Naturvern, Øst-
landske Naturvernforening, Sør-
Trondelag Naturvern, Nord-Tronde-
lag Naturvern, Finnmark Naturvern.

Forsiden: Etter en frostmatt...

NORSK NATUR
ønsker alle sine
lesere en
GOD JUL
og et
GODT NYTT ÅR

Foto: Fred Friberg

Ny instruks for nytt naturvernråd

I september i år ble det i statsråd vedtatt ny instruks for Statens naturvernråd, samtidig som det ble foretatt nyoppnevning til rådet. Det nye rådet, som skal fungere fram til 1. juli 1985, har denne sammensetningen:

Prof. dr. Olav Gjærevoll, Trondheim, formann

Varamedlem: Førsteamanuensis Asbjørn Moen, Trondheim

Fylkesmann Ola H. Kvli, Steinkjer
Varamedlem: Fylkesmann Ebba Lodden, Arendal

Prof.dr. Ragnhild Sundby, Ås

Varamedlem: Prof. dr. Svein Hafstørn, Klæbu

Statsgeolog Arne Bjørlykke, Trondheim

Varamedlem: Fylkesskogsjef Truls Gram, Elverum

Stortingsrepr. Inger Lise Gjørsv, Indreøy

Varamedlem: Stortingsrepr. Kirsti Grøndahl, Røyken

Stortingsrepr. Kjell Magne Bondevik, Molde

Varamedlem: Landssekretær Anna Kristine Jahr, Fet

Stortingsrepr. Inger-Lise Skarstein, Bergen

Varamedlem: Konsulent Kaci Kullmann Five, Bærum

I den nye instruks heter det at Statens Naturvernråd har til oppgave å arbeide for naturvernets fremme. Det skal tjene som rådgivende organ for Miljøverndepartementet i saker etter naturvernloven og i andre saker hvor natur- eller miljøverninteresser blir berørt.

Om rådets oppgaver heter det videre i instruks:

a) Rådet skal arbeide for å informere om nødvendigheten av na-

Mot lysere tider?

Det er i dag – ved utgangen av 1981 – overhengende fare for at Norges Naturvernforbund må gå til drastisk innskrenkning av virksomheten neste år.

Årsaken er pengemangel. Og årsaken til pengemangelen er den til dels voldsomme prisstigningen vi har opplevd dette året, ikke minst når det gjelder offentlige avgifter.

I forbundets budsjett for 1981 ble det regnet med en prisstigning på 10–12 prosent. I dag ser det ut til at den prisstigningen som rammer forbundet ligger på gjennomsnittlig 25–30 prosent. Dette skyldes at en rekke av de ytelser som ruver særlig sterkt på budsjettet i en organisasjon som vår, har vært gjenstand for spesielt stor prisøkning.

Husleien er økt med 30 prosent, mens brenselutgiftene er fordoblet. EDB-tjenester, som er uomgjengelig nødvendige i en organisasjon med stort medlemstall, er blitt 35 prosent dyrere – noe som dels er et resultat av den nye dataloven som krever dobbeltkjøring av personregistre. Et hardt slag for en ideell organisasjon var også portoforhøyelsen på 25 prosent. Og bebudede prisøkninger på porto og telefon i 1982 gir oss ikke grunn til å se lysere på livet.

Forbundets svar på prisøkningene var 50 prosent økning av medlemskontingenten, som ble innført i år. Dessuten har vi intensivert vår salgsvirksomhet, og håper at den skal gi enda litt bedre resultat enn i tidligere år. Men tross disse mottiltakene har vi mot slutten av året måttet gå ut til medlemmene med anmodning om ytterligere økonomisk støtte – utover medlemskontingenten.

I en vel begrunnet søknad anmoder forbundet om at statsstøtten for 1982 økes med 25–30 prosent – til 1,7 millioner kroner. Den tidligere regjeringen har i sitt utkast til statsbudsjett foreslått en økning på under 10 prosent, noe som ikke engang vil dekke bebudede økninger i porto og telefonavgifter kommende år. Forbundet har derfor henvendt seg til Stortingets kommunal- og miljøvernkomité med innstendig anmodning om at vår søknad om øket statsstøtte etterkommes.

Vi har her prøvd å gjøre det klart at situasjonen ikke er lys for Norges Naturvernforbund ved inngangen til det nye året. Men svart er den ikke! Vi vil komme oss over kneika. Men jo flere gode krefter som støtter oss, jo raskere vil det lysne!

turvern og kan selv drive informasjonsvirksomhet

- b) Rådet skal etter oppdrag fra Miljøverndepartementet påta seg utviklings- og utredningsoppgaver innenfor naturvernarbeidet
- c) Rådet skal avgi uttalelse i enkelt saker som det får seg forelagt av departementet
- d) Rådet kan på eget initiativ ta opp saker som er av særlig betydning innenfor naturvernarbeidet.

Mange bra preparanter!

I «Norsk Natur» nr. 4 i år brakte vi en artikkel om ulovlig handel med rovfugler. I denne forbindelse ble preparantene trukket fram – uten at det fra vår side ble understreket at slett ikke alle preparanter begår ulovligheter! Tvert imot har naturvernet mange gode støttespillere blant preparantene, enten de arbeider ved museum, driver privat forretning eller er rene amatører i faget.

Vigdøla ved Herbergsteinane. Skal også dette ofrast på sløseriets altar?

Skal Vigdøla turrleggjast?

Atter står ei kraftutbyggingsbylgje for tur til å velte inn over Luster. Det er den veldige Breheimsutbygginga som ligg framfor oss. – Og får NVE det som dei vil, blir det lite vatn som får renna som det har gjort i Jostedalen. Så å seia alle bekker skal takast med for å skaffa overflodssamfunnet enno meir straum til å sløsa med. Då får det ikkje hjelpa om elvesusen og fosseduren blir borte, og tomme elfefar blir liggjande som syrgjerender i landskapet. – Utbygging til siste drope ser ut til å vera mottoet.

Ei av elvane som skal takast med i utbygginga er den to mil lange Vigdøla. Ho kjem frå Spørt-eggbreens stivfrosne ismassar. Der kjem ho i 1300 meters høgd veltande fram under breen. Vatnet er grønt som i breelvar flest, men det klårnar etter kvart som det sig gjennom dei mange vatna nett nedanfor breen. Så er det 300 meters fall med fossar og stryk ned til Herbergsteinane. Her har dalen form som ein flat U-dal, der elva renn stille frå den eine store kulp til den andre. Ved

Vierøy 5 km lenger nede blir det meir fart i ho. Gjennom små fossar og stryk skundar elva seg nedover. Ved Vigdalstøl med turistforeningshytte renn ho forbi ein vakker granlund med sølv- og vanleg gran, planta for omlag 80 år sidan. Ved Vårstølen vert elva svært så roleg. I buktningar og svingar sig ho stille nedover. Der er holmar og små øyar i elva og gode fine fiskeplassar. Frå Vårstølen og nedover vert det fart att i elva. Villare og villare ber det i veg, gjennom ville stryk, Haugagjelet og Helvetesgjelet. Med bulder og brak kastar ho seg utfor fossar som Guttormfossen, Ingebrigtfossen og Håvafossen. Så roar elva seg att og renn saman med Jostedøla ved Husøy.

Alle som er glade i urørd natur, seier: EI UVANLEG VAKKER ELV. Ein som arbeider for NVE, sa det slik: Det er stor synd å ta ei så fin elv. Ja, til og med Yngvar Mælum i NVE svarte ein gong på eit spørsmål som vart stilt på eit folkemøte, at dei også hadde vore inne på tanken å verna øvste delen av elva.

Ei perle i vestlands-naturen

AV HANS FOSSØY

Grunnane til å verna Vigdøla er mange. Så ein skulle tru det kan bli godt resultat av vernearbeidet.

1) Elva er den siste som skal førast over til magasinet i Styggevatnet. Ho er i enden av ein overføringstunnel. Det er berre å la vera å slå ein tunnel på 3250 meter.

2) 4. juli 1978 gjorde Luster kommunestyre slikt vedtak om Vigdøla: – Vidare må nedre del av Geisdøla få renna fritt, slik Statskraftverkene alt har rekna med ved samanlikning av alternativ, og også Vigdøla ned til ca. 500 m høgd. Heldigvis er det ein del også i det noverande heradstyret som vil stå fast på dette vedtaket, men dessverre er det og mange som heller vil ha elva utbygd.

3) *Rekreasjons og friområde.* Det er nett kome brev frå Luster bygningsråd der det vert sett forbod mot vidare hyttebygging i Vigdalstølsdalen. Det skal koma ein samla plan for området. Då må det vera molbopolitikk dersom elva, sølvbandet i dalen, skal takast bort.

4) *Turistinteresser.* Det er kvart år massevis av turist som stoppar, ser på elva og tek bilete. Turisthotell i kommunen som køyrer rute til Nigardsbreen, tek også avstikkaren

opp til Håvafossen, så turistane skal få sjå den mektige fossen.

Den Norske Turistforening går også inn for at Vigdøla skal takast ut or utbyggingsplanane.

5) Ein må vel også rekna med at det einaste alternativet som Norges Naturvernforbund kan gå med på,

er Alt. D. Då vert både Fåbergstølen og elva frå Nigardsbreen spard. Naturvernforbundet vil og sikkert gjera kva gjerast kan for at Vigdøla vert verna.

6) *Fiskeinteresser.* Det er fisk i elva heilt frå Smådalane i vel 1200 meters høgd og heilt ned. Vigdøla har vori

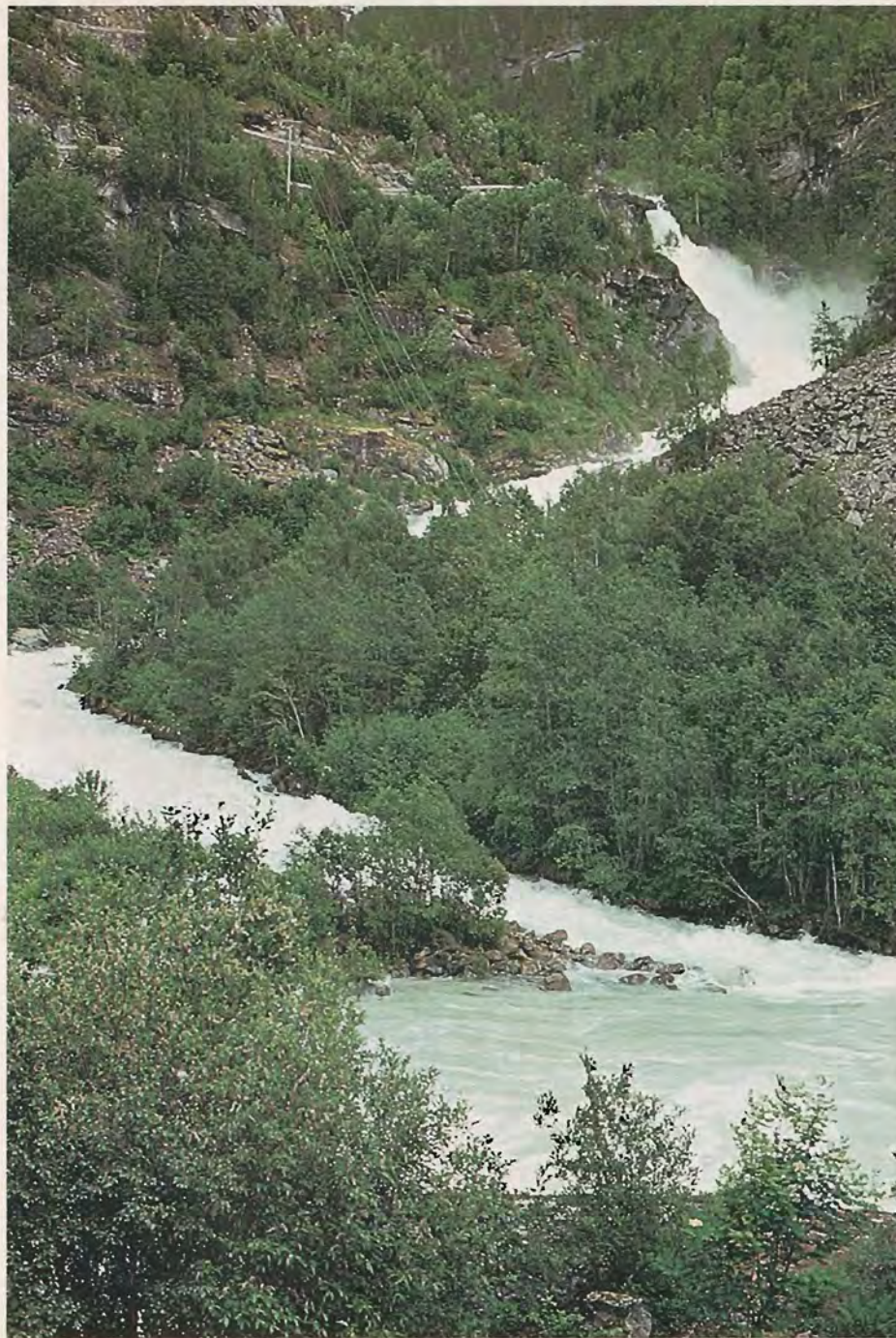
ei svært god fiskeelv, men diverre har det gått her som med mange andre elvar at det blir mindre fisk å få. Men enno kan ein av og til ta fine fangstar.

I Rapport om fiskeribiologiske undersøkelser i Jostedalsvassdraget og Strynsvassdraget heiter det: «Når det gjelder Vigdøla, så er det de delene av elva som ligger ovenfor Vigdøl dal dvs. over ca. 500 m høyde som har største betydning som fiskeområder. En vil derfor antyde at Vigdøla bare tas inn på det laveste punkt i stedet som ved alternativ B både høyt oppe og et stykke nede. På den måten vil en opprettholde vannføringen helt ned til Vigdal, og en stor del av elva vil fremdeles være brukbar som fiskeområde.» Rapporten er utarbeidd av Tor G. Heggberget og Arne Jensen ved Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk.

7) *Vilje til vern hjå politikarane?* Før valet hadde dei fleste politiske parti vakre ord om både natur og miljøvern. Men så spørst det om dei hugsar det når dei einskilde utbyggingssaker kjem opp i Storting og Regjering? Ved å gå inn for alternativ D og med verning av Vigdøla, kan dei få visa at det ikkje berre var tomme ord. Den mykje omtalte kraftkrisen kan dei i alle fall ikkje skulda på no i tider med overproduksjon av elektrisk kraft.

8) *Ansvar for komande ætter.* Dette er det viktigaste argumentet for å verna elva. Vi har eit ansvar for dei som skal bu i kommunen og landet etter oss. Dei har og krav på og rett til å sjå urørd natur og levande elvar. Vi har ikkje moralsk rett til å øydeleggja ei så vakker elv som Vigdøla. Mange er dei elvane som i Luster har vorte borte i dei siste 25 åra. Ikkje i noko tidsrom før har det vore gjort så mykje skade på naturen som i denne tida. – Me klagar over global forureinsing, sur nedbør frå industrien ute i Europa, som er med og ryddar ut fisken or fjellvatna og elvane i deler av Sør-Noreg. Men kva gjer med sjølve? Turrlegg den eine elva etter den andre. Då er det ikkje berre fisken som blir borte, men heile elva dør.

Lat oss difor før det er for seint, gjera kva me kan for å verna elva!

Håvafossen, der Vigdøla renn ut i Jostedøla.

«Naturparkene» i Vest-Tyskland

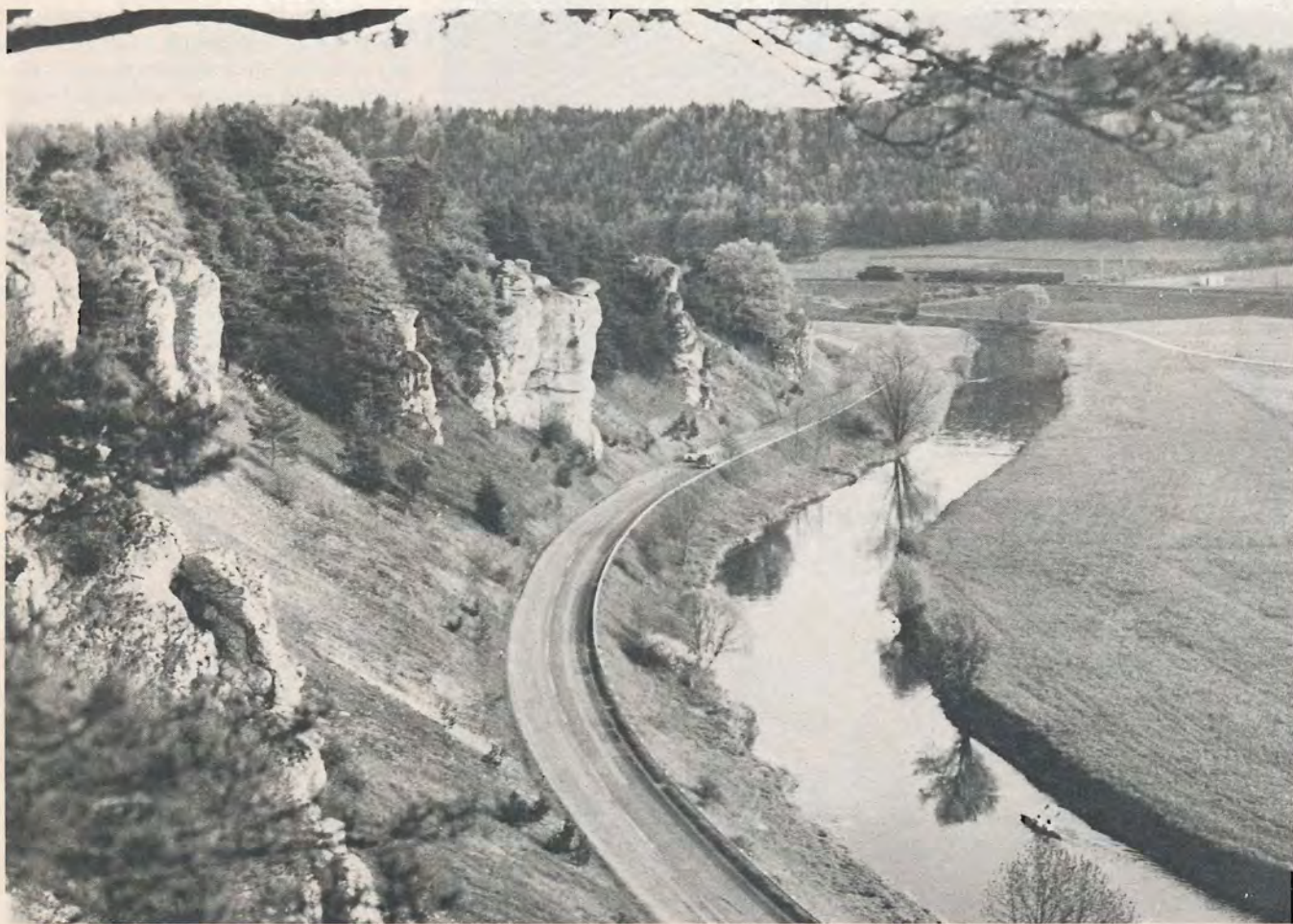
– en del av arealdisponeringen

AV SIGMUND HUSE

Med særlig henblikk å få nærmere kjennskap til den spesielle verneformen «Naturpark» som har fått utstrakt anvendelse i Forbundsrepublikken, deltok jeg omkring månedsskiftet mai-juni d.å. i en ekskursjon i «Naturpark Altmühltal» i forbindelse med årsmøtet til «Verein Naturschutzpark».

«Verein Naturschutzpark» med hovedsete i Stuttgart/Hamburg og grunnlagt i 1909, er blant de eldste ennå bestående naturvernorganisasjoner i Tyskland og i Europa overhode, og har som særlig formål å erverve eller forpakte områder med høy landskapsmessig kvalitet for

at de kan bevare sin naturlige og kulturelle egenart. Foreningen eier og forvalter således den kjente «Lüneburger Heide» som har formell status som «Naturschutzgebiet». Denne verneform kan sees som en kombinasjon av den norske naturvernlovens naturreservat og landskapsvernområde. I forhold til disse mer tradisjonelle verneformer representerer «Naturpark» noe nytt og forskjellig som har utviklet seg i etterkrigstiden på bakgrunn av naturgitte, sosiale og historiske forhold. Egentlig dreier det seg om en kategori av den mer generelle arealdisponeringen.

Suffersheim, en typisk Jura-landsby.

Motstående side: Kalksteinklippen «De 12 apostler» ved elven Altmühl. Foto Walter E. Keller.

Det var formannen i den nevnte for- eningen gjennom en menneskealder, kjøpmannen Alfred Toepfer fra Hamburg som fremsatte forslaget om naturparker og det program som ble vedtatt i 1956. I et land med så stor folketetthet, lang bosettingshis- torie og intensiv arealutnytting gis det i dag knapt rene naturlandskap og ingen muligheter for å etablere store uberørte verneområder som f.eks. nasjonalparker etter vår defi- nisjon. (Det er likevel etablert én na- sjonalpark i det mest avsides og na- turnære skogområdet «Bayrischer Wald» med sikte på at det skal kunne utvikle seg mot en naturtil- stand). På den andre siden var det klart at mange av de seminaturlige kulturlandskap, særlig i de skogrike deler av landet inneholdt store biolo- giske, estetiske og rekreative verdier. På grunn av det historiske boset- tingsmønster på landsbygda i denne delen av Europa med gårder og virk- somheter nokså kompakt konsen- trert i landsbyer, finnes overras- kende store inntakte landskap fri for bebyggelse, noe som gir en reell valgmulighet for en landskapsplan- legging. (Faktisk er dette i vårt som- helhet gravgrendte Norge ofte van- skelig pga. strøbebyggelse over hele

flaten i kulturlandskapet.) Likeså fantes en «reserve» i uutnyttede re- kreasjonsmuligheter i skogene der fri ferdsel ikke som i Norden har vært en godtatt allemannsrett (unn- tatt i Bayern).

Naturparkprogrammet gikk altså ut på å bevare den tradisjonelle egenarten til de mest attraktive, store natur- og kulturlandskap i Vest- Tyskland. Hensynet til rekreasjons- behovet for tettstedsbefolkningen var ett av formålene. Siden det ofte dreide seg om «utkantstrøk» (rela- tivt begrep!) med et ensidig nærings- liv med få arbeidsmuligheter, ble na- turparkene også antatt å gi nye inn- tektsmuligheter ved økt besøkstra- fikk i distriktene. Særlig interessant er likevel den del av formålet som gikk ut på å sikre disse landskaps funksjon som «økologiske utjev- ningsrom» – altså et forsøk på i vid geografisk skala å opprettholde en økologisk likevekt med de store ur- bane sentra.

Tross mange betenkeligheter og atskillig diskusjon slo naturparkpro- grammet igjennom – og det i et om- fang som er ganske oppsiktsvek- kende: I løpet av vel 20 år ble det opprettet ca. 60 slike områder som til sammen dekker 1/7 av Forbunds-

republikkens areal. Når en kjenner noe til hvilket enorm arealpress en har å gjøre med i Vest-Tyskland av ulike årsaker, blir det selvsagt av største interesse hva status som «Na- turpark» egentlig innebærer. Frem- for alt – hvilket *vernenivå* er det her tale om – eller sagt på en annen måte – hva er *ikke* tillatt i en naturpark som kan foregå andre steder? Eks- kursjonene i Altmühltal og samtaler med representanter for «Verein Na- turschutzpark» ga ganske bra svar på disse spørsmål.

Beslutningen om naturpark inne- holder i seg selv ingen konkrete ver- nebestemmelser eller anvisninger for arealdisponeringen. Generelt skal gruvedrift, regulering eller opp- fylling av vannforekomster ikke være tillatt. Det må ved etableringen være godkjent eller tatt forbehold om foreliggende planer som innebæ- rer vesentlige landskapsmessige inn- grep – senere skal i prinsippet slike ikke lanseres. Dette mål er selvsagt i praksis uoverkommelig å oppnå unntaksfritt, men dispensasjon be- tinger en særlig konsekvensvurde- ring.

En hovedregel er at «normalt jord- og skogbruk» skal kunne fo- regå uten restriksjoner. Når en vet hvilken konflikt det er f.eks. mellom rekreasjons- og skogbruksinteresser i Skandinavia når det gjelder snau- flater, skogsbilveier m.v., kan dette i første omgang høres overraskende. En må her kjenne til ulikheten i og holdning til skogskjøtselen hos forstpersonalet i de områder det her er tale om. Blandingsskoger tilstre- bes – bl.a. har en fordelen av bok som et naturlig skogdannende tre- slag sammen med gran og edelgran på friskere marker. På noe tørrere lokaliteter er eik et viktig treslag i til- legg til furu. Dette gir et oftest va- riert skoglandskap tross en meget in- tensiv virkeproduksjon. Skogsvei- byggingen skjer etter nærmest park- messige retningslinjer; det legges stor vekt på å unngå terrengskader under drift osv. Siden i gjennomsnitt 2/3 av naturparkene er dekket av skog (for en betydelig del statsskog), spiller samarbeidet med forstvesenet en viktig rolle. Det består også der konflikter med landbruksinteres-

sene om hva som skal betegnes som «normalt» jordbruk, f.eks. overføring av beiteland til åker og drenering av våtmark.

Spesielle biotoper, sjeldne vegetasjonssamfunn m.v. blir vernet ved vanlige reservatregler innenfor naturparkene, på samme vis som visse særlige vakre landskapsdeler kan gis et særskilt landskapsvern etter naturvernloven. Ellers blir det gjort omfattende investeringer i å tilrettelegge for publikumsbesøk i områdene ved anlegg av parkeringsplasser, vandreveier, naturstier, informasjonstavler, innhegninger med hjortedyr og andre lokale viltarter, lekeplasser for barn m.v. Denne «møblering av landskapet» mener mange kan komme for langt, selv om en viss utbygging med bekvemmeligheter ikke var til å unngå dersom naturparken skal fylle den sosiale funksjon som utferdsmål for masseutferd.

Vedtak om etablering av naturparker gjøres av delstatsmyndighetene sammen med lokale offentlige organer (forvaltningsdistrikt, by- og landkretser, kommuner). Et særlig organ etableres for drift og forvaltning. Forbundsregjeringen har gitt betydelig finansiell støtte til investeringer i naturparkene.

Naturpark Altmühltal som jeg besøkte, er med 2 900 km² den største av naturparkene og består i hovedsak av det vakre natur- og kulturlandskapet omkring elven Altmühl, en liten sideelv til Donau. I motsetning til landsgjennomsnittet for naturparkene som har skog på 2/3 av arealet, er her bare 1/3 skogkledd, og av dette er igjen tredjedelen løvskog. Både naturhistorisk og kulturhistorisk er området høyst interessant i europeisk målestokk. I den såkalte «Plattenkalk» ved småbyen Solnhofen med særlig stor fossilrikdom fra Juratiden, ble for vel 100 år siden den berømte «urfuglen» (*Archaeopteryx*) funnet – overgangsformen mellom krypdyr og fugler som først ga beviset for deres evolusjonsmessige slektskap. Typisk nok er en ammonittforstening valgt som naturparkens symbol. Romerrikets nordgrense («Limes») gikk i dette området, og nylig er utgravd et ro-

mersk varmebad. På bratte kalkfjellskrefter pranger middelalderborger.

Interessant nok fins også en historisk bakgrunn for det som i dag fremstår som det største problem for naturparken – fullføring av Main-Donaukanalen ved kanalisering av den nedre delen av Altmühl. Geografisk finner en i dette området hva en kaller «det europeiske vannskillet» – et reelt lavt parti skiller

Vel bevarte forsteininger av Juratidens dyreliv er karakteristisk for kalkbergene i naturparken. Foto: Walter E. Keller.

nedslagsfelt til Main-Rhinen vestover og Donau østover. Ved en forbindelseskanal her ville altså båttransport bli mulig fra Svartehavet til Nordsjøen. Alt Karl den store (ca. 800) var oppmerksom på dette og satte faktisk igang gravearbeider som ennå vises i terrenget, men måtte gi opp etter sigende pga. forsyningsproblemer og insektplage i det den gang sumprike område. Snart 1200 år senere en en altså iferd med å realisere planen, som vil rette ut det nå idyllisk meanderende elveløp i nedre Altmühl og endre økologiske forhold vesentlig i strandsonen og elveløpet selv. Prosjektet er blitt en internasjonal politisk sak som mange betviler har noen egentlig økonomisk berettigelse lenger så sterkt kommunikasjonsystemet el-

lers er utbygd landverts i Mellom-Europa – samtidig som en kan skjule sin begeistring for å få en internasjonal vannvei gjennom landet med fri skipsfart for alle nasjoner. Pga. den tid det ennå vil ta å gjennomføre planen, var det likevel et visst håp om at den aldri ville bli helt fullført.

Slutninger ved sammenligning med norske forhold

De vesttyske «Naturparker» er altså en verneform uten særskilte vernebestemmelser. Når en må konkludere med at tiltaket likevel har en konkret verdi, skyldes det den meget sterke kontroll en har med all areal-disponering, den tradisjonelle byggeskikken i rurale områder med kompaktbebyggelse (Dörfer), den økologisk orienterte holdning i skogbruket – og en kan vel si en tradisjonell allmenn oppfatning at landskapets estetiske og biologiske kvaliteter må bevares. Det er f.eks. neppe tvil om at mekanisering og driftsomlegging relativt sett har ført til mer iøynefallende endringer i det norske kulturlandskapet i nyeste tid – mindre mangfold og tap av tidligere egenart. Ulikheten skyldes ikke ulike intensitetsgrad eller produksjonseffektivitet – det tyske skogbruket spesielt har vært og er antakelig verdens mest veldrevne med 100 % utnyttning av produksjonsevnen.

Teoretisk burde en landskapsforvaltning slik en tilstreber i «Naturparker» kunne gjennomføres ved de virkemidler en har i vår nye planlov til å styre utviklingen i arealbruken sammen med bestemmelser i den reviderte skogbruksloven og i jordloven m.v., med bruk av naturvernlovens bestemmelser om områdevern bare i særlige tilfelle. En forutsetning er imidlertid at målsettingene når det gjelder kvalitetsverdier i landskapet også må nedfelles i praktisk landbrukspolitik og i kommunenes arealdisponering slik at ressursplanlegging ikke bare blir utbyggingsplanlegging. Naturparkideens kanskje viktigste funksjon har vært å fokusere kvalitetssiden sterkere i den alminnelige ressursdisponeringen. ☘

Vinter

Akvarell og tekst av Sissel Gjersum

Vår Herre har ristet
krystallkappen sin,
snøfuggene danser i luften.
Bjørnene flykter i hiet inn
og vannet har frosset i bukten.

Snart fryser vel også jeg
her jeg går i vinterskog
glitrende hvit og ren,
men tro ikke at jeg lengter mot vår,
for dompapper runde og røde,
varmer meg nok i nøden.

Krystallene blender i
rødmende sol,
under himmelhvelvingen blå
og klar.
Her bygger jeg meg et lite
bol av sevjefyllt bar.

Snart slukker Vår Herre
den store sol og tender små
lykter på himmelhvelv.
De skinner for sovende barn på jord,
for fiskene i den kalde elv
og harene stille og hvite.

Jeg selv ser dem funkle, de stjerner klare.
Så samler jeg sammen resten av baret.
Kryper inn i min lune køye
og lukker mitt trette vinterøye.

Nord-Norge i oljekappløpet

AV JOHN GUSTAVSEN

For kort tid siden blusset testflammen opp utafor Troms/Vest-Finnmark, og dermed er det klart at oljealderen er kommet også til Nord-Norge. Den smule motstand vi har hørt og sett fra fiskere og forskere, vil ikke bety mer enn en flammende fyrstikk ved siden av testflammen. Alt tyder på at det fins store mengder olje og gass utafor den nordligste landsdelen. Det er ikke bare ryktene som har nådd

land som beretter om det. Geologiske undersøkelser og seismiske utslag tyder på at denne delen av den norske kontinentalsokkelen har de forutsetninger som skal til for lagring og produksjon av olje. Sovjet-russiske undersøkelser i Barentshavet og Karahavet skal også ha påvist store oljeforekomster.

Dermed er Nord-Norge nødt til å gjøre seg klar til start i oljekappløpet – enten landsdelens befolkning nå vil det eller ikke. De krefter som presser på for å øke den norske oljeutvinning er så sterke, at det nærmest bare ville være en naturkatastrofe, en miljøvennlig revolusjon eller en annen forkastning som kunne stanse oljekappløpet i nord.

Sokkelen

Kontinentalsokkelen benevnes ofte synonymt med *kontinentalhyllen* eller med hyllen og de underliggende geologiske formasjoner. De geologiske ressursene på *sokkelen* deles enkelt inn i tre hovedgrupper:

1. Ressursene i de krystallinske bergarter. De er mye av samme karakter som de en finner i land, bl.a. malmer.
2. Ressursene i de sedimentære bergartene, som olje, kull, salt og svovel.
3. Ressursene i de øvre sedimentlag, grus og sand, vaskemalmer, fosfat- og manganknoller.

De sedimenter som forefinnes på sokkelen i det aktuelle området har relativt høyt innhold av organisk materiale. I disse lag er temperaturen sannsynligvis på et slikt nivå at petroleum kan dannes. Temperaturen er neppe så høy at oljen vil bli

ødelagt, dvs. over 200°C. Dessuten forefinnes her bergarter, f.eks. sand eller kalkstein, som oljen kan lagres i. Endelig kan en ut fra seismiske undersøkelser forvente at reservoarbergarten er så tett at oljen og gassen ikke lekker ut.

Internasjonalt press

Med det utgangspunkt at det fins olje på sokkelen i nord, at det nå i to sesonger er boret etter olje og er funnet olje i rikelige mengder, er så spørsmålet: Vil myndighetene la oljen og gassen ligge der, vel vitende om at den neppe vil forsvinne i løpet av de kommende titusener av år? Om så, hvilke reaksjoner vil dette bli

mott med ute i det energisultne Europa og USA? Med den usikre utenrikspolitiske situasjonen i Midt-Østen og Gulfen, er det alt klart at USA vender sitt blikk i retning Nordsjøen og Norge nord om 62°N. USA får alt like mye olje fra Nordsjøen som fra Gulfen, dessuten er dette politisk stabile områder hvor USA har allierte, områder av stor strategisk betydning.

Skepsis og motstand

Da flertallet i Stortinget den 25. mai 1979 vedtok at prøveboringen etter olje og gass skulle begynne sommeren 1980, var det i realiteten et vedtak om å godta forberedelser til oljekappløpet i Nord-Norge. Alt etter funnene i Nordsjøen i 1969 tok optimistene i landsdelen til å røre på seg. Det ble dannet oljeselskap i Nord-Norge, det ble ropt høyt om at nå måtte en ikke la landsdelen i stikken.

Skepsisen og motstanden kom også til uttrykk. At fiskerne skulle protestere, var ventet og akseptert. Fiskerne alene ville være en svak gruppe i motsetning til de multinasjonale oljeselskap og store stater som banket på. At forskere og intellektuelle tok del i motstanden, førte til ulike manøvrer for å splitte motstanderne. I dag er det praktisk talt ingen motstand mot oljeutvinning i nord.

De sterkeste kortene motstanderne har hatt forteller om usikkerhetsmomentene. Alt Stortingsmelding 91 (1975–76) «Petroleumsundersøkelser nord for 62°» varslet at interessen motsetningene ikke var løst. Risikoen var for stor, noe en kort etter fikk demonstrert ved utblåsningen på Bravo 23. april 1976.

Regjeringen nedsatte i november 1976 et utvalg – Tamburstuenutvalget – som hadde som mandat å kartlegge konsekvensene av petroleumsvirksomheten for det marine miljø, for bosetting, sysselsetting, næringsliv og samfunnsforhold forøvrig. Utvalgets innstilling er ennå ikke klar, men borene har surret på Tromsøflaket/Fugløysbanken likevel. Regjeringens politikk har vært at å kartlegge konsekvensene av en utbyggings- og produksjonsfase ikke er relevant for spørsmålet om å starte le-

teboring i nord. Her står Arbeiderpartiet og Høyre sammen, som de står sammen om vurderingen av risikonivået, som de finner akseptabelt. Dette til tross for erfaringene fra utblåsningen i Mexico-gulven og forsøkene ved modellskipstanken i Trondheim som konkluderer med at under ugunstige værforhold vil bare 40 % av oljen kunne samles opp – et tall fiskere med erfaringer fra storstorm og snøtykke ogølger på 10–15 meter bare ler av.

Nord-norske arbeidsplasser

Den leteboring som har funnet sted på Haltenbanken og utafor Troms/Vest-Finnmark har sysselsatt ca. 500 mennesker. Det er for det meste personer fra virksomheten i Nordsjøen som har drevet operasjonene, i liten grad folk fra landsdelen. Dette harmonerer i liten grad med argumentasjonen om at leteboring ville bety en oppsving for næringsliv og bosetting og samfunnsplanlegging i Nord-Norge.

Befolkningen i Nord-Norge er kommet særdeles tynt ut til nå i kampen om nye arbeidsplasser innen oljesektoren. Denne sysselsetter nå to-

talt 30 000, men antall personer fra Nord-Norge ligger under ½ % eller 150 personer. Det er mange ganger flere amerikanere engasjert i bransjen enn nordlendinger, tromsinger, finnmarkinger. Men utbyggerne beregner at «de psykologiske virkningene» vil være positive, og føre til at ungdommen i nord strømmer mot oljebasene og -plattformene når hjulene for alvor tar til å rulle.

Hva med landsdelens næringsliv?

Studieselskapet for nordnorsk næringsliv fant i 1978 ut at bedrifter i landsdelen hadde levert varer for bare 200 mill. kr. til oljevirkomheten i Nordsjøen – under 1 % av de totale norske oljeinvesteringene.

Hva så når oljeleting og -utvinning flyttes mot nord? Dette betyr ikke at tilbudene automatisk vil tilfalle nord-norsk næringsliv. Spesialfirma og større nasjonale og internasjonale selskaper vil ta de fleste oppdragene. Nord-norske bedrifter vil enten måtte inngå fusjon eller samarbeid på storbedriftenes premisser. Sysselsettingen ved oljebasene i Harstad, Tromsø og Hammerfest vil ifølge St.meld. 57 (1978–79) gå opp i 30, men minst halvparten av disse skulle være sesongjobber hvor folk fra Stavanger deltok. Men små nord-norske bedrifter kan naturligvis komme inn på markedet med spesialprodukt, et eksempel på det har vi i Fiskebøllensa.

Fiskerne har også argumentert og alt erfart at oljevirkomheten vil tappe næringen for arbeidskraft. Utdelingen av blokker vil begrense fiskernes fangstmuligheter. Store sikkerhetssoner rundt riggene vil skape store arealforstyrrelser.

Plattformbyggingen vil ikke bli aktuelt i Nord-Norge, men en del serviceoppdrag vil tilfalle landsdelen. Når det dertil ikke blir aktuelt med petroleumsindustri i nord, er det klart at funnene av olje og gass vil føre til at ressursene vil gå ut av landsdelen som før, via supertankere eller rørledninger over Nordkalotten og ned til de kontinentale olje- og gassnett. Dette vil være Nord-Norges bidrag i oljekappløpet. ❀

FOR 50 ÅR SIDEN

Om Gjende, bjørn og pengesorger

For et halvt århundre siden slapp medlemmer av Naturvernforbundet – eller «Landsforeningen for Naturfredning i Norge» som organisasjonen den gang het – med en årskontingent på 2 kroner. Bare de som sognet til Østlandske kretsforening måtte gripe dypere i pungen, her var kontingenten 4 kroner. I alt var det seks kretsforeninger som utgjorde landsforeningen. Størst var Rogaland kretsforening med 363 medlemmer.

Men tross beskjedne kontingent og ikke altfor overveldende medlemstall, kunne Landsforeningen utgi et omfattende årsskrift som vesentlig inneholdt beretning om foreningens virksomhet i årets løp. Av beretningen for 1931 fremgår det blant annet at organisasjonens vekst ligger styret på hjertet:

«Der vil fortsatt bli arbeidet med å

få opprettet flere kretser omfattende passende store, topografisk og befolkningsmessig samhörige distrikter i håp om derved å få opelsket interessen for å verne hver om sitt distrikts – sin hjembygds – egenartede natur og dyreliv.»

Jotunheimen har stått sentralt i arbeidet så å si gjennom hele naturvernets historie i Norge, og i årsberetningen for 1931 heter det blant annet:

Gjende med omgivelser

«Som nevnt i årsberetningen for ifjor arbeides der med å søke Gjende sikret mot ødeleggelse og i forbindelse hermed utleggelse av en naturpark (villrein) i Jotunheimen.

Forhandlinger har vært drevet med Vågå kommune, som har stillet sig meget velvillig. Der har vært

forhandlet om å legge servitutt på Gjende, og man har mottatt et tilbud fra kommunen om størrelsen av det beløp som måtte skaffes for å opnå en sådan sikring.

I den forbindelse har landsforeningen også søkt om bidrag fra pengelotteriet. Forinnen dette andragende er behandlet i regjering og storting har man av hensyn til de vanskelige økonomiske forhold ikke for tiden funnet å burde sette noget inn på å søke tilveiebragt den fornødne ganske betydelige kapital. Der vil bli forhandlet videre med Vågå kommune og statsmyndighetene om denne betydningsfulle sak.»

Internasjonalt naturvernsamarbeid kom tidlig i stand, men at økonomien ikke uten videre muliggjorde noen sterk, norske innsats fremgår av denne nøkterne meddelelsen under overskriften.

Internasjonal kongress for naturbeskyttelse:

«Landsforeningen var innbudt til å delta i denne kongress, hvor de forskjellige lands naturfredningsforeninger deltok. Der blev fremlagt rapporter om virksomheten og mange spørsmål av felles interesse blev drøftet. Av særlig interesse for Norge var spørsmålet om vern av trekkfuglene under trekket.

Da foreningen som bekjent ikke selv råder over noen pengemidler, og Kirke- og Undervisningsdepartementet ikke fant å kunne stille penger til disposisjon for bestridelse av reiseutgifter, søkte foreningen Universitetet om økonomisk bistand.

Da heller ikke Universitetet fant å kunne stille reisepenger til disposisjon, anholdt foreningen Utenriksdepartementet om at Norges legasjon i Paris måtte bli pålagt å representere Norge på kongressen som observatør og referent».

Landsforeningen var sterkt opptatt av dyrelivet, og hadde engasjert seg bl.a. i arbeidet med ny jaktlov. Etter at denne var vedtatt i 1931, brakte årsberetningen denne kommentaren:

«Gjende med omgivelser», for ikke å si hele Jotunheimen, har stått på arbeidsprogrammet siden naturvernets barndom i Norge. Men først nå er Jotunheimen, med den grønne fjellsjøen, blitt nasjonalpark. Foto rf.

Jaktloven – bjørnen

«Den nye jaktlov inneholder flere bestemmelser som naturvenner har all grunn til å være tilfreds med. Den gir uttrykk for et nytt syn på rovdynenes plass i naturen – ikke som bare skadedyr, men som ledd i dyrelivets naturlige utvikling og tilpasning. Under debatten i Stortinget falt det fra flere hold uttalelser som viste en våknende forståelse av at mennesket ikke bare bør herske, omskape og drepe, det være seg til nytte eller til glede, men også verne om de ville dyrearter – ikke bare fordi de danner et fremtidig økonomisk aktivum, men også fordi menneskene har en lengsel mot naturen og mot livet som det fritt leves av de ville dyr i skog og på fjell. En lengsel som blir sterkere og sårere eftersom folkemengden stiger, menneskene pakker seg sammen i bysamfund og maskinalderen gjør livet mere og mere larmende og «unaturlig». En lengsel ut mot den uberørte natur som en uerstattelig verdi for mennesket av idag og imorgen.

En del springende punkter skal nedenfor nevnes:

Rovdyrpremier er ophevet bl.a. for bjørn og ørn. Der blir nu kun utbetalt premie for ulv, jerv, hønsehauk, spurvehauk, hubro og kråke; dessuten for lom utenfor Finnmark.

Bjørnen fredes i den tid den ligger i hi – fra 1. november til 1. mai. Skog- og vassdragskomiteen hadde med 9 av 10 stemmer dessuten innstillet på at bjørnen skulle være fredet i 10 år. Herom utspant det seg en ganske vidtløftig debatt, som dessverre endte med at forslaget blev nedstemt. Der fremkom imidlertid mange uttalelser både fra forslagets venner og motstandere, som gav inntrykk av en våknende forståelse av det kulturtap som vilde bli en følge av bjørnens utryddelse i Norge. Ved å opta arbeidet for dens bevarelse i enkelte trakter – i tilfelle mot erstatning for forvoldt skade – er der ennå håp om å få bevart dette stolte, tradisjonsrike dyr for Norge. Arbeidet hermed vil bli optatt, så snart den endelige vedtagelse av jaktloven foreligger.»

Skal villreinen utryddes?

Foruten årsberetningen inneholder de gamle årsskriftene til Naturvernforbundet også artikler av navngitte forfattere. I skriftet fra 1931 finner vi blant annet en glødende innlegg fra H. Bruun, Al i Hallingdal, om villreinen:

«Er det virkelig så at det norske folk er like glad om høifjellets stolteste vilt forsvinner? Finnes der ikke ansvarsfølelse lenger hos folk eller hos dem som på folkets vegne styrer og stiller med denne del av vår nasjonaleiendom?

Den som en menneskealder har bodd opunder høifjellet og mange år i høifjellet må nok spørre således.

Ja hvorledes har vi stelt med villreinen? Det er en skjensel like ut – uverdigg for en kultivert nasjon.»

Etter denne innledningen utvikler H. Bruun tanken om å redde villreinen ved å gi den et fristed, og han tenker da på fjellområdet mellom Lærdal-Hemse-dal i nord og Bergensbanen i sør:

«Dette terreng – veldig som det er – er som skapt til en villreinstamme om man vil bruke et slikt uttrykk. Naturpark var kanskje bedre uttrykk. For her har vi – foruten en fattig liten villreinstamme – både bjørn, jerv og fjellhare – selvsagt rødrev – hvilke dyr kanskje også hører norske fjell til. Penger – skaff penger hertil! Hvorfra? Og så alle disse kommunene! Er det mulig å få alle dem under én hatt?

Med hensyn til penger er jeg viss på at de lar seg tilveiebringe. For det må erindres, at min tanke med en slik naturpark i dette nevnte terreng er den, at når villreinstammen er kommet op i passende antall dyr, skal og må der skytes årlig så og så mange dyr. Vi må jo erindre, at en rasjonell vilthusholdning absolutt betinger beskatning. Dyrene å ikke dø av alderdom; der må ikke bli overbefolkning. Derfor må der skytes dyr. Og det er dette som skal skaffe penger – til starten – til driften.

Hvad tror man der vil bli betalt av rikfolk her i landet og av utlendinger for å få skyte f.eks. 100–150 storbukker om året? F.eks. 5 à 10 storbukker pr. kort pro persona. Og dette i et så lett tilgjengelig terreng, hvor der allerede er en hel del udmerkede jakthytter! Villreinen vilde nok betale selv – det er jeg viss på – både oppsynet og andre utgifter. Ti foruten disse storgubbene, som rike sportsjegere vilde betale for å skyte, blev der jo likeså mange simler som måtte skytes, så der blev kjøtt nok for de tilstøtende bygdefolk.

Jeg tror, som sagt, dette lar seg realisere. Men det går selvsagt ikke av seg selv. Det må arbeide til. Og det arbeidet vilde være en ren fornøielse. Iallfall er jeg forvissnet om at dette nevnte fjellarealet ikke kan utnyttes fordelaktigere på noen annen måte – og denne utnyttelse skader ingen andre interesser – og villreinen får det første fristed! Andre vil komme efter! Og om 50 år kunde det atter kry av villerein over våre fjell! Hvis vi vil!»

Rimfrost

TEKST OG FOTO AV SIGMUND HÅGVAR

I dager og netter ligger tåken over høstskogen. For dyr som ferdes her står den som en grå og fuktig mur omkring og stenger for synet på lengre hold. Det er en underlig mur, for den følger med når man beveger seg.

Spredt mellom granene står holt av nakne trær, mest storvokst osp. Under trærne ligger sommerlauvet og gjør bakken brun. Langs myrkan- tene vokser småbjørk, med lyse stammer mot svartgrønn granskog bak. Noen steder stuper svaberg ned i trange søkk. Gamle vindfall ligger tversover, og under mørkner det i storsteinet ur.

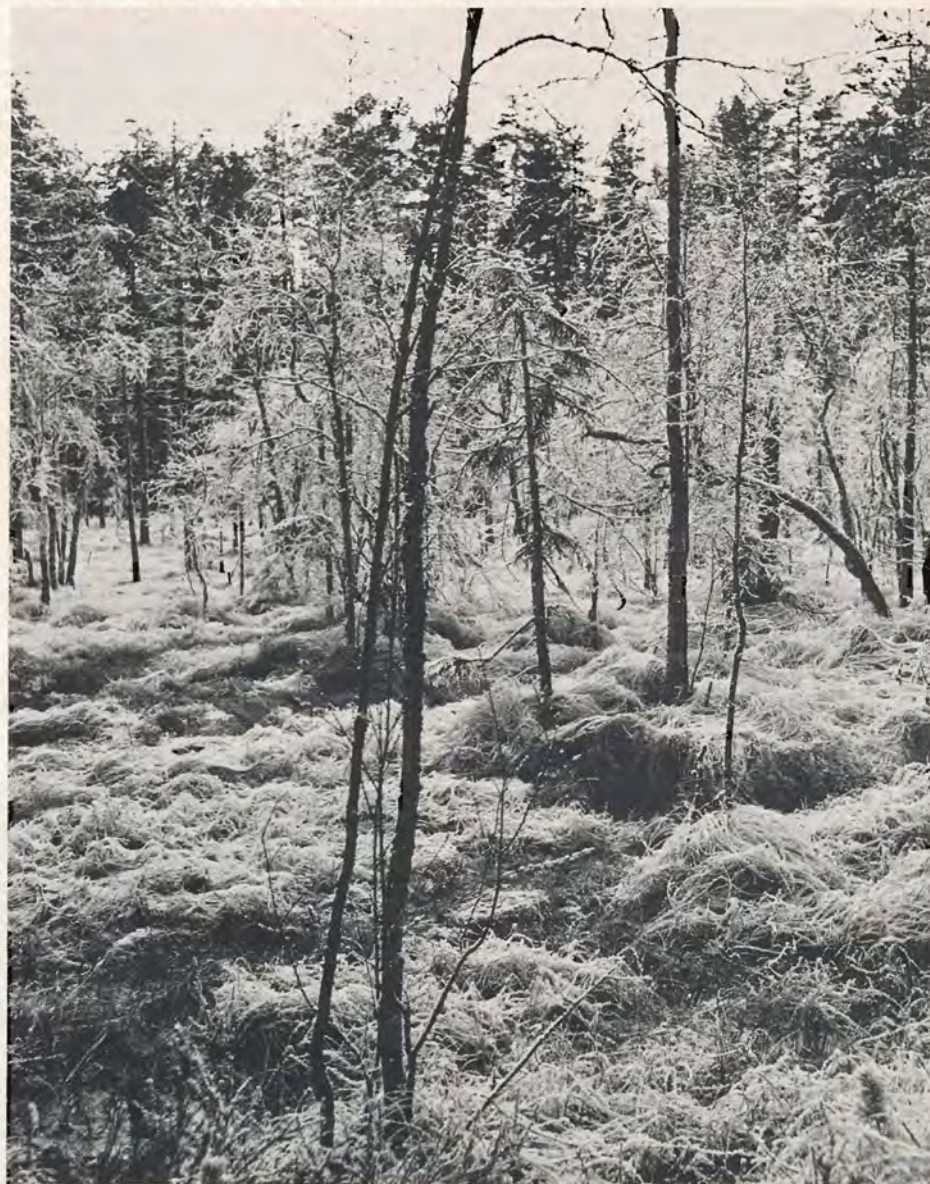
Hele dette landskapet er fylt av tåkeluften, og bare på nært hold trer terrengets egenskaper fram, – ofte plutselig og voldsomt. Selv dyr som er kjent i området, tar det rolig på sine vandringer i tåkeskogen.

Men en morgen, når det nye lyset gradvis fyller skogen, er luften igjen blitt klar. Det dannes skygger og kontraster mellom stammene. Og trærne er blitt overgrodd av hvite, små krystaller, som gir blinkende gjenskinn i sollyset. Selv langs bak- ken, på visne blader og oppetter brune strå, ligger et lag av rim. Det dekker alle svaberg, hvert rotvelt, hver stein. Men det er nyanser over alt, slik at landskapets former og detaljer trer fram på en ny måte.

Det er tåken som har endret seg. Det er vann som er forandret, fra å fylle hele luften til å dekke alt i skogen med et lag av blinkende krystal- ler.

Det rasler i skogbunnen når føtter trår på kuldesprøtt lauv. Det sildrer et sakte dryss fra barhenget når el- gen går gjennom tette snar. Det dri- ver et ørlett slør mellom tretoppene når korsnebbflokken slår seg ned i en konglegran.

I skoglandskapet framtrer myrene

på en uvanlig måte, som markerte, lyse flater i lendet. Der myrgraset står tett, lager haren en svak, su- sende lyd for hvert sprang.

Sivkantete småpytter har fått et tynt islag. Der et vindpust før fikk

vannet til å leve, ligger en hard og glattblank flate. I små skrenter og stup henger istapper skapt av det sildrende jordvannet.

Et sted slikker et ekorn i seg rimla- get på en grein.

VAREKATALOG 4

NORGES NATURVERNFORBUND 1981

I år kjøper vi julegaver i Norges Naturvernforbund!

NATURKALENDEREN 1982

TEMA «VANNPERLER»

Medlemsnålen

med forbundets emblem i grønt, foreligger i to utgaver – begge i format 9 x 9 mm.
I forgylt sølv kr. 20,-
I nysølv kr. 10,-

Klebemerke

som sitter på alt (nesten) i brunt og grønt på hvit bunn.
Diameter 10 cm og 5 cm
Sett av 4 stk. 2 små og 2 store
Pris kr. 15,-.

PLAKATER:

Plakat «Vassdragsvern»
av Morten Kristiansen. Fire farger.
(60 x 90 cm). Pris kr. 30,-

Plakat «Oslomarka»
av Morten Kristiansen. Fire farger
(60 x 90). Pris kr. 40,-.

Plakat «Gaupe» av Eivind Struksnes. (1,20 x 83 cm). Pris kr. 50,-.

Fotoplakatene «rådyrkalv», «svalestjert», «perleugle» og «fjellbakke-stjerne». (60 x 90 cm). Pris kr. 30,- pr. stk.

1.

2.

REFLEKS 1

«Unna meg» i advarende rødt på hvit bunn, 8,5 x 10,5 cm (stoff/sy-på-refleks) Sett á 5 stk. kr. 25,-.

REFLEKS 2

Rund. Forbundets ugle, brun på gul bunn. Diameter 6,5 cm. (stoff/sy-på-refleks).
Sett á 5 stk. kr. 25,-.

Klebemerker

«La naturen gå i arv». Sort oter på grønn bunn.
Små: 4 cm bredde (type brevmerker)
10 eks. kr. 10,-
Store: 10 cm brede.
5 eks.: kr. 25,-.

Medlemsmerke – nå også i stoff!

Nydelig brodert i to grønnfarger. Noe å ha på ryggsekken, vindjakka, anorakken m.m. Diameter: 7,5 cm.
Pris kr. 10,-.

Støtt «Aksjon Rovfugl» kjøp merker!

Klebemerke, 5 cm i diameter, sort ørn og rød skrift på hvit bunn. Sett á 5 stk. kr. 10,-
Stoffmerke, 8 cm i diameter, farger som klebemerker.
Pr. stk. kr. 10,-.

BØKER:

Dei siste vassdraga – samprod. Aksjon Bygde-Noreg og Norges Naturvernforbund.

Boka tar for seg de viktigste vassdragene og de utbyggingsprosjektene som truer disse. 95 sider. Gjennomillustrert. Pris kr. 25,-.

Naturvernets århundre – Ulf Hafsten

Hvorfor ble det nødvendig med naturvernet? Hafstens bok viser kort og greit hvorfor og hvordan og hvilke organisasjoner og institusjoner som adopterte naturverntanken i vårt århundre. 78 sider.

Pris kr. 14,-.

Naturvernets historie i Norge – Bredo Berntsen, Grøndahl og Søns Forlag/Norges Naturvernforbund

En bok som går i dybden om naturvernets historie i Norge. Fra den spede begynnelsen i slutten av forrige århundre til dagens økopolitiske debatt. 212 sider, gjennomillustrert.

Pris kr. 65,-.

Litteratur om natur I og II – Bredo Berntsen

Skal du vite kilden til kildene? NNV's annoterte bibliografier over naturvernliteratur gir deg svarene.

Pris kr. 5,- og kr. 15,-.

NATURVERN-FORBUNDETS Motmeldinger:

Energimeldingen

Naturvernforbundets syn på Regjeringens energimelding, Stortingsmelding nr. 54, 1979–80. 48 sider A-4.

Pris kr. 20,-.

Alta-motmeldingen

Naturvernforbundets syn på Stortingsmelding nr. 61/1979–80. «Om regjeringens arbeid med gjennomføringen av Stortingets vedtak om utbygging av Altavassdraget». Pris kr. 20,-.

Olje eller Fisk? – Helge Solheim – Universitetsforlaget

Hva skal vi velge, spør Helge Solheim – olje eller fisk? Eller er det et valg. Kan vi få både i pose og sekk? 104 sider.

Pris kr. 24,-.

Energi, miljø og samfunn – Norges Naturvernforbund/Aschehoug Forlag

Naturvernforbundets energipolitiske dokument. Sentrale spørsmål i energidebatten blir belyst: vannkraft, olje og varmekraft, atomkraft, jordas varmebalanse og klima, energiøkonomisering, alternative energikilder og mye mer. Fyldig litteraturliste. 198 sider. Oppdatert til 1979.

Pris kr. 68,-.

DEN FØRSTE NATURBOKA

Den første naturboka

et enkelt hefte om økologi og naturvern.

Pris kr. 15,-.

Økologi

Perarvid
Skoog
Økologi er
ingen enkel
vitenskap,
men den er
grunnlaget
for natur-
vernets
arbeid.

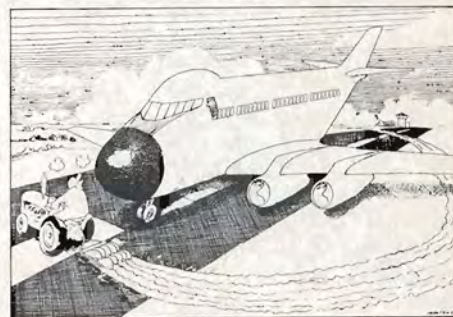
kr. 15,-.

PERARVID SKOOG
ØKOLOGI
NORGES NATURVERNFORBUND

Kort og godt

er Morten M. Kristiansens stil. I Naturvernforbundets prospektkort-serie uttrykker han seg på ni kort om forskjellige miljøproblemer. Sett å 9 eks. vanlig prospektkortstørrelse, sort/hvit kr. 10,-.

«Ringens slutt»

DOBLE JULEKORT

av den gamle, gode sorten selges nå til nedsatt pris. Sett å 9 kort med forskjellige vintermotiver. Pris kr. 25,- pr. sett m/konv.

JULEKORT – ENKLE

Fjorårets julekort i vanlig enkelt kortformat, med motivene røy, gråtrost og gråsisik. 3 motiver i sett å 9 eks., kr 20,- pr. sett.

BREVMERKER

La sjarmøren i norsk vinter-natur, ekornet, muntre opp alle dine vinter- og julehilsener. Tegning av Staffan Ullström. Pris: kr. 9,- for 9 eks.

POSTKORT

med de populære «fuglefrimerkene» som motiver. Tegnet av Viggo Ree og Jon Fjeldså. 9 forskjellige kort for kr. 20,-.

SPISELIGE VILLE BÆR

er forbundets nyeste plakat. 15 ville, og spiselige bær blir presentert i tegne- ren Hedvig Wright Østerns strek og med tekst av Eva Mæhre Lauritzen. Her et utsnitt av den meget dekorative plakaten. Pris kr. 35,-.

PLAKAT

tegnet av
hvilke f
om vint
fugler
Pris: kr.

KAT «VINTERFUGLER»

av Staffan Ullström, forteller deg
fugler du kan oppleve på fuglebrettet
vinteren. Plakaten setter navn på 27 vinter-
fugler og gir deg gode råd om foring.
Pris kr. 25,-.

Indianerbrevet

med tekst av høvding Seathl og
illustrasjon av Sissel Gjersum. Sett à 5
kr. kort m/conv. Pris kr. 35/sett.

1 Pål Hermansen

2 Ragnar Frislid

I fjellet og langt mot nord er rødsildren vårplante ved
grumsete flomelver i juni, mens myrkonglens frodige
miniaturjungel skjuler vannflaten i lavlandssumpen.

JUNI

1982

Uke	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
22		1	2	3	4	5	6
23	7	8	9	10	11	12	13
24	14	15	16	17	18	19	20
25	21	22	23	24	25	26	27
26	28	29	30				

NORGES NATURVERNFORBUND

NATURKALENDEREN 1982

er kommet. Har du venner og kjente i utlandet som du ønsker å sende en riktig norsk
hilsen til, vil vi anbefale Naturkalenderen for 1982. Den er endret fra tidligere års
kalendre med to fotos på hvert kalenderblad, med tekst som beskriver art og miljø
foruten at kalenderen forteller noe om hva som skjer i norsk natur fra måned til
måned. Og for alle som har savnet månefasene: også de er på plass i 1982-
kalenderen. Som vanlig er kalenderen pakket i solid kartong. Format 30 x 40 cm.

OG ALT DETTE FOR kr. 44, — pr. kalender.

VARER FRA KRETSFORENINGENE

Årbok fra 1979 og 1980 om natur og naturvern i Vestfold. Produsert av Vestfold Naturvern.
Pris pr. årbok kr. 25, —.

Fem store vassdragssystemer er truet av utbygging i Saltfjellområdet. Nordland Naturvern forteller deg om planene og vassdraget. Pris kr. 45, —.

Natur og Ungdom presenterer her ungdommens syn på dagens energipolitikk, og hva som må gjøres for å få den bedre. Heftet passer bra som klassesett i den videregående skole. Pris pr. stk. kr. 10, —. Klassesett á 30 eks. kr. 225, —.

Rauma/Ulvåa på vektskåla kraftutbygging eller vern

Kampskrift for vern av Rauma-Ulvåavassdraget. Produsert av Møre og Romsdal Naturvern i samarbeid med Fellesutvalget for bevaring av Rauma/Ulvåa.
Pris kr. 45, —.

Bestillingsliste for varer fra kretsforeningene:
Til Norges Naturvernforbund
Postboks 8268 - Hammersborg - Oslo 1
Betalingsbetingelser som for NNVs varer.
Jeg/vi bestiller med dette:

Navn .....

Adresse: .....

.. eks.	Perler i Rogalandsnaturen á kr. 95, —	til s. kr. ....
.. eks.	Natur i Vestfold 1979 á kr. 25, —	til s. kr. ....
.. eks.	Natur i Vestfold 1980 á kr. 25, —	til s. kr. ....
.. eks.	En ny energiplan á kr. 10, —	tils. kr. ....
.. eks.	En ny energiplan, klassesett á 30 eks. á kr. 225	tils. kr. ....
.. eks.	Rauma/Ulvåa á kr. 45, —	tils. kr. ....
.. eks.	Spar Saltfjellet á kr. 45, —	tils. kr. ....
.. eks.	Plakat Oslo-marka á kr. 40, — + porto- og eksedisjonsgebyr	tils. kr. ....
	kr.	tils. kr. ....
	Totalt:	kr. ....

JEG/VI BESTILLER MED DETTE:

NB! I tillegg til de oppgitte priser kommer porto- og ekspedisjonsgebyr etter følgende satser:

- Samlet kjøp for inntil kr. 20,-, gebyr kr. 4,-
- Samlet kjøp for inntil kr. 50,-, gebyr kr. 6,-
- Samlet kjøp for over kr. 50,-, gebyr kr. 10,-

Navn: (i BLOKKBOKSTAVER) .....

Adresse: .....

Poststed: .....

NB! Husk å angi betalingsmåte ved bestilling. De som ikke gjør det vil få bestilte varer tilsendt pr. postopphkrav.

- ☐ Det samlede beløp i kr. .... (inklusive eksp.gebyr) sendes vedlagt i sjekk/sendes samtidig pr. bankgiro/postgiro/postanvisning.
(Stryk det som ikke passer!)

OBS! Varer som betales oss pr. bank- postgiro/postanvisning eller pr. sjekk blir ikke sendt fra NNV før beløpet er mottatt.

- ☐ Jeg/vi ønsker å betale mot oppkrav, og må da betale oppkravsgebyr og porto i tillegg.

Ved enhver innbetaling, vennligst skriv hva betalingen gjelder! Og husk – rask og riktig ekspedering er avhengig av at bestilleren har tydelig navn og adresse.

KALENDER/PLAKATER

100	..... eks.	«Naturkalenderen 1982» å kr. 44,-	tils. kr.	308	..... sett	å 5 stk. klebemerker store	
	..... eks.	«Naturkalenderen 1981» å kr. 20,-	tils. kr.			«La naturen gå i arv» å kr. 25,-	tils. kr. ....
101	..... eks.	Plakat «Fjellbakkestjerne» å kr. 30,-	tils. kr.	309	..... sett	å 10 stk. brevmerker	
102	..... eks.	Plakat «Svalesjert» å kr. 30,-	tils. kr.			«La naturen gå i arv» å kr. 10,-	tils. kr. ....
103	..... eks.	Plakat «Perleugle» å kr. 30,-	tils. kr.	310	..... sett	å 9 stk. brevmerker «Ekorn»	
104	..... eks.	Plakat «Rådyrkalv» å kr. 30,-	tils. kr.			(Staffan Ullström) å kr. 9,-	tils. kr. ....
105	..... eks.	Plakat «Gaupe» (E. Struksnes)					
		å kr. 50,-	tils. kr.				
106	..... eks.	Plakat «Olje eller fisk?» (Rune					
		Anderson) å kr. 15,-	tils. kr.				
107	..... eks.	Plakat «Vassdragsvern» (Morten					
		M. Kristiansen) å kr. 30,-	tils. kr.				
108	..... eks.	Plakat «Darugiella –					
		Maktas språk» å kr. 30,-	tils. kr.				
109	..... eks.	Plakat «Vinterfugler»					
		Staffan Ullström å kr. 25,-	tils. kr.				
110	..... eks.	Plakat «Spiselige ville bær» (Hedvig					
		Wright Østern) å kr. 35,-	tils. kr.				

KUNST

400	..... eks.	Tresnitt bjørn (E. Struksnes)					
		å kr. 35,-	tils. kr.				
401	..... eks.	Tresnitt ulv (E. Struksnes) å kr. 35,-	tils. kr.				
402	..... eks.	Tresnitt gaupe (E. Struksnes)					
		å kr. 35,-	tils. kr.				
403	..... eks.	Tresnitt jerv (E. Struksnes) å kr. 35,-	tils. kr.				
404	..... eks.	Tresnitt oter (E. Struksnes) å kr. 35,-	tils. kr.				
	..... sett	Sett å 5 stk. tresnitt (bjørn, ulv, gaupe,					
		jerv, oter) å kr. 150,-	tils. kr.				
405	..... eks.	Litografi «Brushaneleik» (Vivian					
		Zahl Olsen) å kr. 300,-	tils. kr.				

PROSPEKTKORT

200	..... sett	Prospektkortserie «Kort og godt»					
		(Morten M. Kristiansen) å kr. 10,-,					
		sett å 9 stk.	tils. kr.				
201	..... sett	Prospektkortserie «Nasjonalparker»					
		å kr. 12,-, sett å 9 stk.	tils. kr.				
202	..... sett	Julekort (Norske Naturfotografer)					
		å kr. 25,- sett å 9 stk. doble	tils. kr.				
203	..... sett	«Indianerbrevet» å kr. 35,-					
		sett å 5 stk.	tils. kr.				
204	..... sett	Julekort – enkle 9 kort å kr. 20,-	tils. kr.				
205	..... sett	«Fuglefrimerker» (Ree/Fjeldsø)					
		sett å 9 eks. enkle å kr. 20,-	tils. kr.				
206	..... sett	Julekort «blåmeis» (Viggo Ree)					
		å 5 eks. doble m/konv. å kr. 25,-	tils. kr.				

LITTERATUR

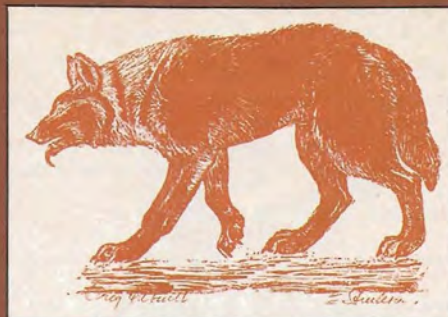
500	..... eks.	U. Hafsten «Naturvernets århundre»					
		å kr. 14,-	tils. kr.				
501	..... eks.	Bredo Berntsen «Litteratur om natur»					
		å kr. 5,-	tils. kr.				
502	..... eks.	Bredo Berntsen «Litteratur om natur					
		supplement» å kr. 15,-	tils. kr.				
503	..... eks.	A.-I. Jansen «Hvem gjør hva i natur-					
		og miljøvernet» å kr. 20,-	tils. kr.				
504	..... eks.	M. Segnestam «Den første					
		naturboka» å kr. 15,-	tils. kr.				
505	..... eks.	Perarvid Skog «Økologi» å kr. 15,-	tils. kr.				
506	..... eks.	NNV's Energimotmelding å kr. 20,-	tils. kr.				
508	..... eks.	Bredo Berntsen «Naturvernets					
		historie i Norge» å kr. 65,-	tils. kr.				
509	..... eks.	H. Solheim «Olje eller fisk?»					
		å kr. 24,-	tils. kr.				
510	..... eks.	Bryne/Garnåsjordet/Hofseth/Parr.					
		«Energi, miljø og samfunn»					
		å kr. 68,-	tils. kr.				
511	..... eks.	Alta-motmeldingen å kr. 20,-	tils. kr.				
512	..... eks.	«Dei siste vassdraga» å kr. 25,-	tils. kr.				

MERKER

300	..... eks.	Stoffmerke «Norges Naturvern-					
		forbund å kr. 10,-	tils. kr.				
301	..... sett	Sett å 4 stk. klebemerker Norges					
		Naturvernforbund» å kr. 15,-	tils. kr.				
302	..... eks.	Medlemsnål i sølv å kr. 10,-	tils. kr.				
	..... eks.	Medlemsnål i sølv (m/sikkerhetsnål)					
		1 1/2 x 1 1/2 cm å kr. 20,-	tils. kr.				
303	..... eks.	Medlemsnål i gull å kr. 20,-	tils. kr.				
304	..... sett	Sett å 5 stk. sy-på-refleks «Unna meg»					
		å kr. 25,-	tils. kr.				
305	..... sett	Sett å 5 stk. sy-på-refleks «rund»					
		å kr. 25,-	tils. kr.				
306	..... eks.	Stoffmerke «Aksjon Rovfugl»					
		å kr. 10,-	tils. kr.				
307	..... sett	Sett å 5 stk. klebemerker «Aksjon					
		Rovfugl» å kr. 10,-	tils. kr.				

+ porto og ekspedisjonsgebyr kr. ....

TOTALT kr. ....

De fem store
 – nå i tresnitt av Eivind Struknes.
 Velg mellom bjørn, ulv, jerv,
 gaupe og oter – eller kjøp alle.

Farge rustbrun på hvitt japanpapir. Format ca. 20 x 25 cm. Pris pr.
 stk. kr. 35,-.
 Pris for hele serien, 5 stk. – kr. 150,-.

ÅRETS VAKRESTE JULEKORT

«Blåmeis på vinterkvist» er tegnet av Viggo Ree spesielt for Norges Naturvernforbund. Kortet er dobbelt, i fire farger og selges i sett à 5 eks. med konvolutter. Gled venner og kjente med en blåmeis til jul.

Pris kr. 25,- pr. sett.

B.B.

Om retten til ren luft og vill natur

I en tid hvor det fra enkelte hold føres en heroisk kamp for vern om rullebrett og juleøl, er det viktig å andre, noe grundigere, prøver å gjennomtenke hva som er de viktigste rettigheter for dagens mennesker.

Det er meget upløyd mark på dette området. For dem som interesserer seg for et så sentralt tema, er det imidlertid viktig å huske at Stockholms-konferansen i 1972 ble avsluttet med en erklæring på 26 punkter om menneskets miljø.

Her hjemme har Eva Funder Fleischer lagt frem et interessant grunnlovsforslag i boken «Miljøloven» (1978) om at «enhver har rett til ren luft, ren jord og rent vann».

I USA hvor industrivekstsamfunnet har herjet fryktelig med naturen, har motkreftene til denne negative utviklingen lange tradisjoner i å tenke prinsipielt og grundig om forsvaret av vårt livsmiljø. Det går faktisk en linje helt fra høvding Seathls berømte henvendelse til den amerikanske presidenten om hvem som eier luftens renhet og glitteret i vannet – og til dagens aktive naturvernere.

Femti miljøverngrupper i California formulerte i 1979 «The Environmental Bill of Rights». Denne gjengis her og bør kanskje danne grunnlag for en tilsvarende norsk rettighetserklæring?

Natur- og miljøvernets rettighetserklæring

Folket har rett til et sunt og rikt miljø. Slike rettigheter inkluderer, men er ikke begrenset til, fordelene og gledene ved:

- 1) Ren luft i bysentra, på industri- og jordbruksarbeidsplasser og andre steder overalt i samfunnet.
- 2) Tilstrekkelige mengder av vann, uforurensset av giftig avfall og utlipp, i bekker, elver, innsjøer, underjordiske vannkilder og kystområder.
- 3) Fornybare, ikke-forurensende, og ikke-sløsende energisystemer.
- 4) Frihet fra ufrivillig påvirkning av kjemikalier, mineraler, radioaktive stoffer og energiformer som er helsefarlige.
- 5) Trivelige miljøer både i bymessige og landlige omgivelser, med muligheter for produktivt arbeid, gode bomuligheter, effektiv transport og frihet fra larm
- 6) Muligheter for adgang til parker, rekreasjonsområder og åpne arealer.
- 7) Landbruksområder beskyttet mot nedbygging fra forsteder og bybebyggelse.
- 8) Vakker og verdifull natur – slik som villmarksområder og kystarealer, uregulerte elver, innsjøer, fjell, ørkner og områder av historisk og arkeologisk verdi.
- 9) Fisk- og viltstammer, sjelden og truet flora og fauna, og annet plante- og dyreliv, beskyttet og heget hvor det er mulig.
- 10) Et befolkningsnivå forenlig med en god levestandard.

Førjulsvinter

Grønnspekket har en god førjulsvinter så lenge den kan grave seg inn i tuene og forsyne seg av skogmaur i vinterdvale, mens haren (til høyre) ikke føler seg helt trygg for den for alvor har fått vinterdrakten på. Elgkolla med kalv (under) har derimot ingen problemer, for snøen senere på vinteren kanskje blir i dypeste laget.

Fotografer:

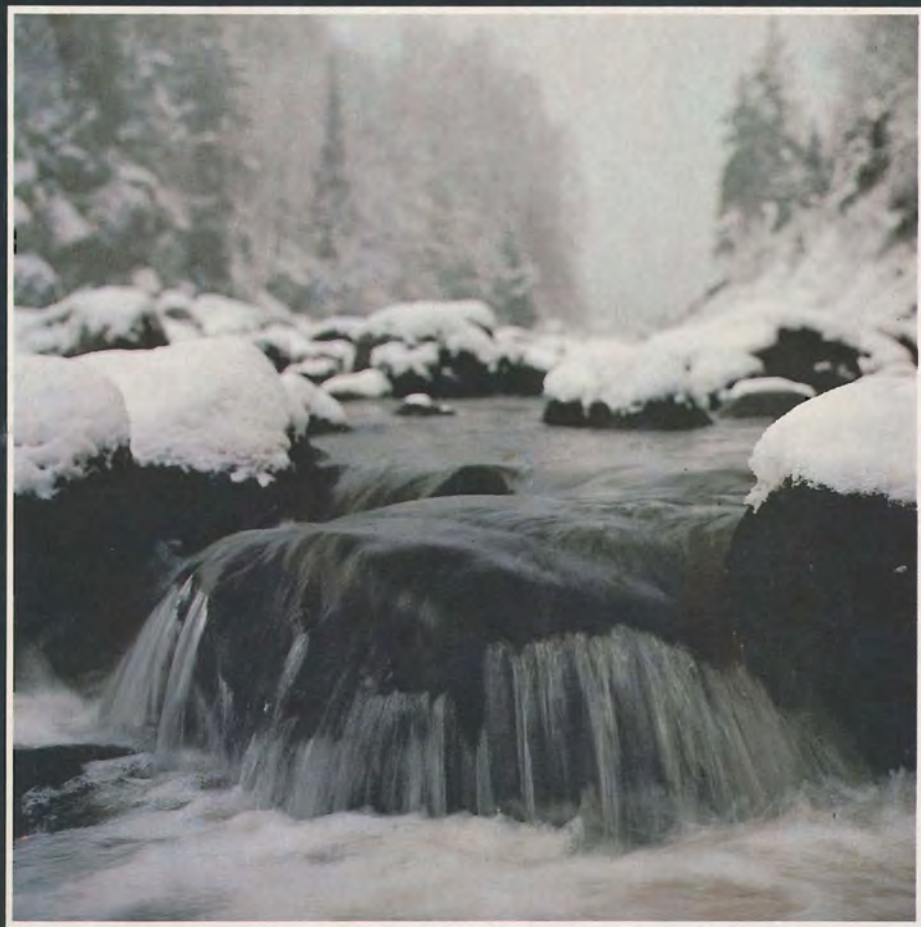
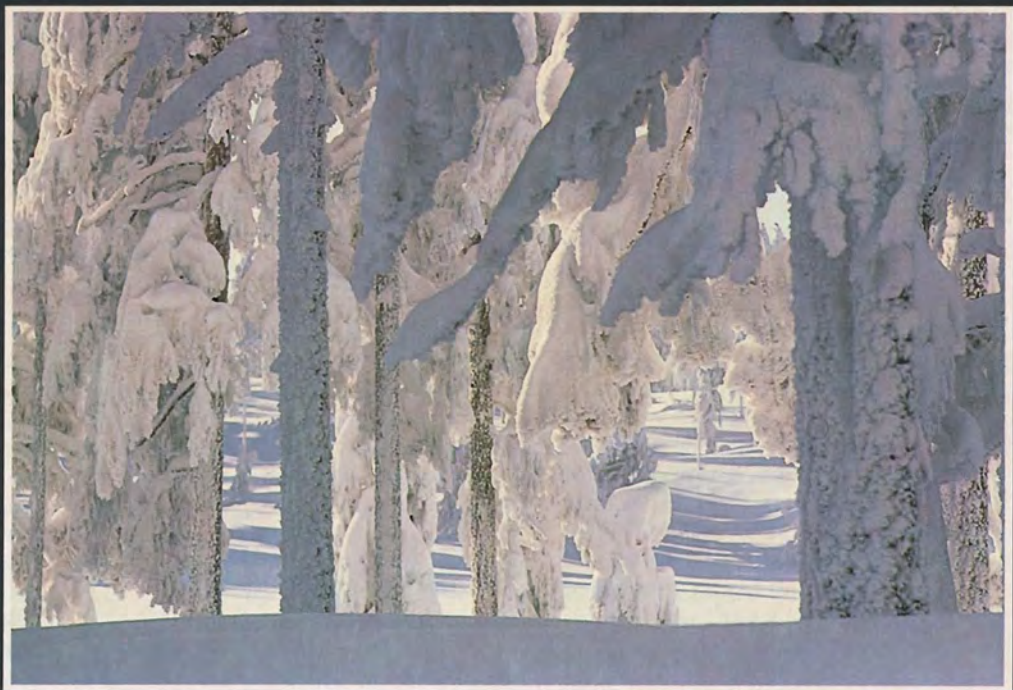
Motstående side t.v.: Pål Hermansen.

Motstående side t.h.: Jon Østeng Hov.

Motstående side nederst: Burny Iversen.

Til høyre: Fred Friberg.

Under: Rolf Sørensen.

Etter dager med drivende, vått snøfall kan skogen stå som pyntet av en konditor når frost og klarvær setter inn (over). Men kakelinna fornekter seg ikke — den får skogsbekken til å svulme opp igjen, mens skogen drypper og snøtyngden slipper taket — til vinteren igjen melder seg for alvor.

Naturvern i andre land

Klapperslanger i posten

Avsløringen av en meget omfattende ulovlig handel med truede slanger og krypdyr i USA er så å si en detektime fra virkelighetens verden. Det viktigste ledd i etterforskningsarbeidet, som pågikk i halvannet år, var opprettelsen av en «falsk» forretning for kjøp og salg av ville dyr. I alt omsatte forretningen bortimot 10 000 reptiler som var fanget ulovlig, og alle samtaler med selgere og kjøpere ble tatt opp på lydbånd. Ti prosent av dyrene, fordelt på 15 arter, hørte hjemme i kategorien truet.

Etter avsløringen ble 27 personer arrestert, mens bortimot 200 forhøres som mistenkte. Det er nå på det rene at hundretusener av amerikanske slanger og krypdyr årlig fanges og selges. Mange av dem blir smuglet videre til Europa og Japan.

Dyrene som omsettes sendes gjerne i posten, og ikke så få amerikanske postbud har intetanende brakt klapperslanger og andre livsfarlige dyr fram til adressaten. Når det gjelder klapperslanger sørger avsenderen for å surre tape omkring halen for å hindre at klapping fra den uskyldig utseende pakken skal vekke mistanke.

Hval kurert for lungebetennelse

En ti tonns spermhval ble i sommer sluppet fri fra fangenskap i en dokk på Long Island, USA, etter at marinbiologer hadde fusket i veterinærfaget og kurert den for lungebetennelse. Etter at den syke hvalen hadde strandet, fikk biologene tauet den inn i dokken, der de startet kuren. Det ble tatt blodprøver av den 3–5 år gamle hannhvalen, og etter at diagnosen var stilt, fikk den innsprøytninger med antibiotika. Men det av-

gjørende vendepunktet kom først da det lyktes å få dyret til å sette til livs et måltid av blekksprut dandert med 250 gram antibiotika. 5000 tilskuere var møtt fram da hvalen endelig, i fin form, ble sluppet fri og stakk til havs.

Vill villhest gjenoppdaget

Alle trodde at Przewalskihesten – eller mongolsk villhest – var utdødd i vill tilstand – inntil det nylig ble sett flere små flokker av disse dyrene i det nordvestlige China, nær grensen mot Mongolia. Viltlevende eksemplarer av arten var inntil da ikke iaktatt siden 1968.

Selv om situasjonen for de ville Przewalskihestene i China/Mongolia ikke er lys, har arten strengt tatt ikke stått i fare for å forsvinne. Villhestene trives godt i fangenskap, og i zoologiske hager omkring i verden fins det omkring 7000 Przewalskihester.

Surt for skogen også i Tyskland

– Jeg ble sjokkert over de skogskadene jeg fikk se ved et besøk i Vest-Tyskland nylig, sier Jan Nilsson fra det svenske Naturvårdsverkets forskningsavdeling til «Miljøaktuelt». Man regner med at 20–30 prosent av granskogen i Tyskland er død eller skadet. Lignende skader forekommer også i Polen, Tsjekkoslovakia og Frankrike. Ekspertene ved universitet i Göttingen mener at skadene skyldes sur nedbør.

Tilsvarende skogskader er kjent siden forrige århundre. Men skadene økte sterkt i løpet av 1970-årene, og særlig siden 1976 har angrepene utviklet seg kraftig.

Enden nær for elefanten?

Elefanten kan være forsvunnet fra jordens overflate innen slutten av vårt århundre, hevder dr. S. Eltringham ved universitetet i Cambridge. Sterkest truet er den asiatiske eller indiske elefanten, som har gått katastrofalt tilbake i antall de siste 30 årene. Man regner med at bestanden av asiatisk elefant i dag omfatter mellom 28 000 og 42 000 dyr. Over alt der arten forekommer er den i tilbakegang.

Bestanden av afrikansk elefant er nylig anslått til vel 1,3 millioner dyr. Tallet virker ikke foruroligende lavt, men arten er på retrett i 18 av de 33 landene der den fremdeles forekommer. Den afrikanske elefanten er først og fremst truet av ulovlig elfbensjakt. Særlig faretruende er tilbakegangen i Uganda, der bestanden i enkelte nasjonalparker ble redusert med 80 prosent i løpet av årene 1973–76. Aminstyret var en hard påkjenning for elefantene, men også etter frigjøringen har elefanten vært sterkt utsatt i Uganda.

Når det gjelder den asiatiske elefanten er miljødeleggelser den viktigste årsaken til tilbakegangen.

Flaggermus i fare

Enkelte flaggermusarter er forsvunnet fra store deler av Europa i løpet av de senere årene. En av de viktigste årsakene til tilbakegangen er trolig at viktige tilholdssteder for flaggermus, som f.eks. grotter, gruber og hule trær, forsvinner. På et naturvitenskapelig møte i Bonn i sommer ble problemet drøftet, og man var enige om at øyeblikkelige forholdsregler var nødvendig for å verne om flaggermusene. Man mener også at flaggermuskolonier som holder til i gamle trebygninger blir rammet av insektgifter som brukes til beskyttelse av treverk.

Kondoren truet av redningsforsøk?

Den kaliforniske kondoren er en sterkt truet fugleart, og man regner med at det i dag er mindre enn 30 viltlevende par tilbake. For å sikre arten ble det sist sommer satt i gang

forsøk på å fange kondorer med sikte på oppdrett i fangenskap. Denne sesongen hadde man kjennskap til bare to kondorunger. En av disse ble fanget, og døde.

Tross det uheldige utfallet fortsetter forsøket, og man tar nå sikte på å fange tre ungfugler. To av dem skal utgjøre et par, og den tredje er tenkt som make for Topa Topa, en kondor som lever i zoologisk hage i Los Angeles, og som ennå ikke er kjønnsbestemt!

Naturvernorganisasjoner og ornitologiske foreninger har reist seg i protest mot fangstprogrammet. «Friends of the Earth» hevder at det amerikanske innenriksdepartementet, som har bevilget 25 millioner dollar (!) til programmet, i virkeligheten handler til støtte for olje- og gassinteressene. Fangsten av ungfugl bidrar til å redusere bestanden av villlevende kondorer, med den følge at tilstedeværelsen av en kon-

torbestand ikke lenger vil være noe argument for vern av områder.

Farlige rapphøns

Jegere i Montana i USA er denne høsten blitt advart av helsemyndighetene mot å spise rapphøns og andre ville hønefugler som de driver jakt på. Grunnen er at det i disse fuglene er funnet store konsentrasjoner av endrin, et plantevernmiddel som i år er sprøytet på hveteåkre som til sammen utgjør et areal på en million dekar.

Sprøyting med endrin, som er et klorert hydrokarbon, er bare tillatt en gang årlig, og sakkyndige hevder at hvis restriksjonene blir overholdt vil de store konsentrasjonene man har funnet hos hønefuglene (20 ganger mer enn faregrensen) ikke være mulig. Endrin forårsaker hjerneskadet og påvirker formeringsevnen. I tilstrekkelig dose er det også

dødelig. Stoffet vandrer i næringskjeden og hønefuglene får det i seg når de spiser insekter og andre småkryp. Man frykter nå at også rovfuglbestanden vil bli påvirket av forgiftningen.

Svensk flertall for rovdyr

En utredning om «Vilt og jakt» i Sverige viser at 92 prosent av befolkningen mener at arter som er truet av utryddelse, f.eks. ulv og havørn, må vernes. Videre viser det seg at mer enn 60 prosent av den svenske befolkningen vil gi de fire store rovdyrerne – bjørn, ulv, jerv og gaupe – mulighet til å leve hvor som helst der de måtte trives.

Kunstige øyer for lom

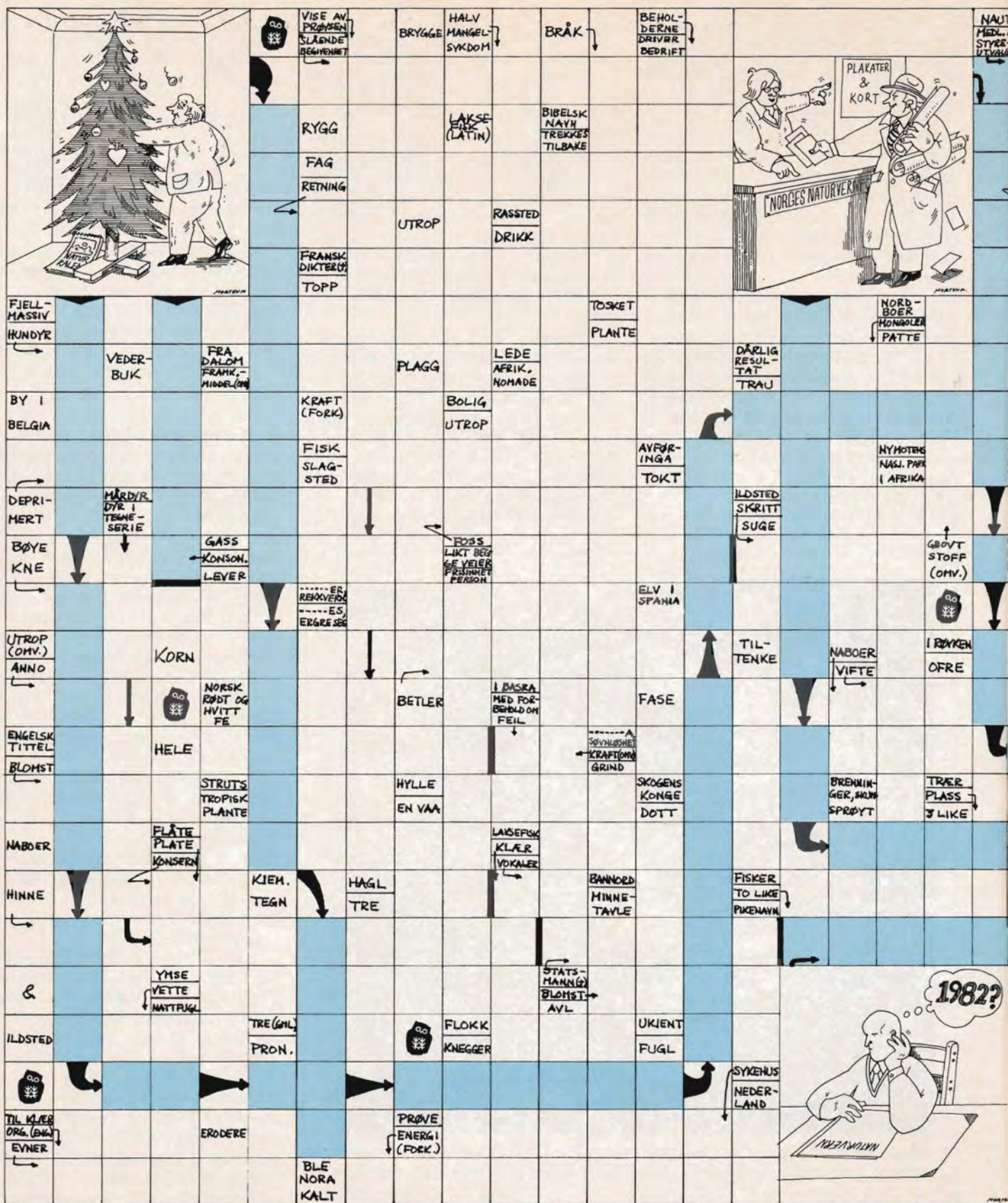
Lomen er temmelig hjelpeløs på land og ute av stand til å lette fra bakken – den krever en lang startbane med fritt vann for å få luft under vingene. Derfor er den også avhengig av reirplasser helt nede i vannkanten, helst på små øyer. Dette innebærer at lommens egg eller unger kommer i faresonen hvis det er store vannstandsvariasjoner i innsjøen der fuglen har plassert reiret. I New Hampshire i USA er antall lomreir redusert med 50 prosent i løpet av de siste 50 årene, først og fremst på grunn av reguleringsinngrep i innsjøene.

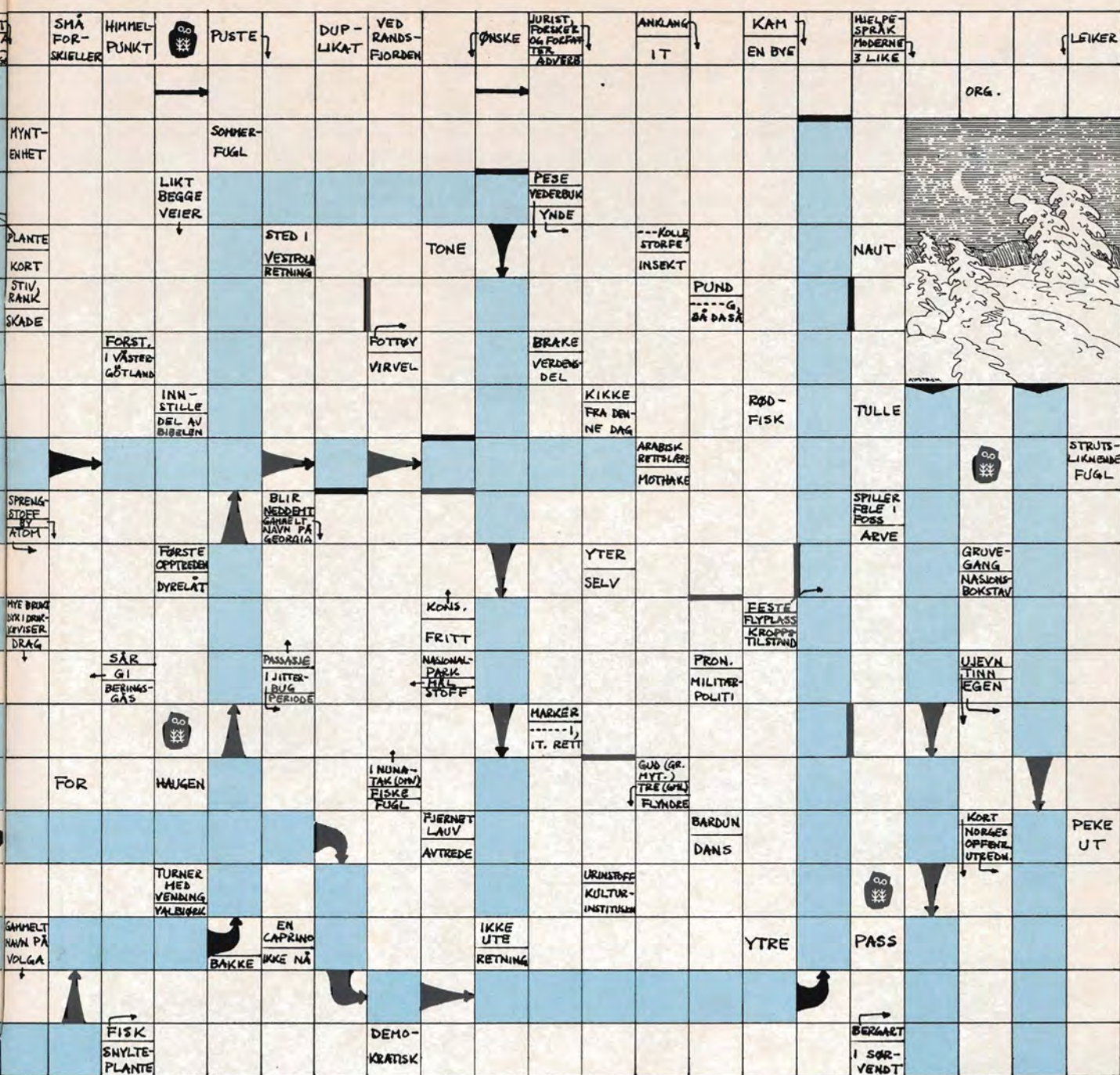
I noen tilfelle har reguleringsmyndighetene, på anmodning fra naturvernorganisasjoner, gått med på å holde en konstant vannstand i lommens rugeperiode. Men regulatene kom snart til at ordningen var for kostbar. Og lomens venner har derfor valgt å løse lomens problem på sin egen måte.

I 1978 ble det satt i gang forsøk med kunstige, flytende øyer som er uavhengige av vannstandsvariasjoner. Øyene, som er halvannen kvadratmeter store, bygges av grovt tømmer og utstyres med jordsmonn og naturlig vegetasjon og fortøyes til bunnen. I fjor var antall øyer kommet opp i 30, og antall unger som kunne forlate de kunstige reirplassene representerte 20 prosent av hele staten New Hamshires produksjon av flygedyktige lomunger det året. ❧

Flaggermusene i Europa går kanskje en dyster fremtid i møte. Det blir stadig dårligere med tilholdssteder for dem, og insektgiftene utgjør også en fare. Foto rf.

Kryssord nr. 6 – 81

Som vanlig stiller vi tre praktfulle naturbøker som premie til hver av de tre først uttrukne, riktige løsninger på årets siste kryssordoppgave. Ta gjerne en kopi hvis du ikke vil klippe i bladet.

Innleveringsfristen er 10. januar 1982.

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

PRØVESTEINEN

Vi inviterer her våre lesere til en enkel kunnskapsprøve – med mulighet til å vinne Forbundets vakre keramikkopp med emblem.

Sett kryss i kvadratet ut for riktig svar, og glem ikke å

plassere tilsvarende kryss på kupongen før den sendes inn!

Vi regner med at julen og nyttårshelgen vil skjerpe appetitten på hjerne gymnastikk, og håper på en flom av svar innen fristen, 15. januar neste år.

- A. Bildet viser**
 Merker etter gripeklørne på en skogsmaskin 1 ☐
 Merker etter tretåspettens næringssøk 2 ☐
 Granbarkbillens flygehull 3 ☐

B. Hardangervidda er vår største nasjonalpark.

Hva heter den minste?

- Ånderdalen 1 ☐
 Gutulia 2 ☐
 Ormtjernkampen 3 ☐

C. Bildet viser

- Meitemarker i paring 1 ☐
 Fjæremarkens ekskrementer 2 ☐
 Tiurmøkk i regnvær 3 ☐

- D. Bildet viser**
 Stormfelt fjellskog 1 ☐
 Gammel beverhytte 2 ☐
 Rester av skog neddemt ved vassdragsregulering 3 ☐

E. Forsuring av fiskevann skader orretbestanden. I første omgang rammes

- Egg (rogn) 1 ☐
 Yngel 2 ☐
 Voksen fisk 3 ☐

- F.** Dyret på bildet er
En musling	1 ☐
En krepsdyr	2 ☐
En snegl	3 ☐

- G.** Grana er blant de største trærne i landet, og i enkelte tilfelle kan den bli 30–40 meter høy. Hva heter vårt minste tre?
Dvergbjork	1 ☐
Fjellmo (musore)	2 ☐
Rynkevier	3 ☐

- H.** Askene på bildet har vært utsatt for
Lauving (til dyrefor)	1 ☐
Askemuggsopp	2 ☐
Poding med sikte på produksjon av askeavkok	3 ☐

I. Fremføring av kraftlinje fra Hols-anleggene i Hallingdal til Oslo gjennom Nordmarka, førte 28. november 1946 til den første store naturverndemonstrasjonen i Norge.

Hvor mange mennesker var samlet på Rådhusplassen?

10 000	1 ☐
30 000	2 ☐
5 000	3 ☐

J. Hva er beverens viktigste hjelpemiddel når den tar seg fram i vannet?

Svømmehud mellom tærne på bakbeina	1 ☐
Svømmehud mellom tærne på forbeina	2 ☐
Svømmeblære	3 ☐

PRØVESTEINEN

Jeg mener at de riktige svarene er:

A – 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	F – 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
B – 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	G – 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
C – 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	H – 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
D – 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	I – 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐
E – 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐	J – 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐

Den utfylte kupongen sendes Norges Naturvernforbund, Postboks 8268 Hammersborg, Oslo 1, innen 15. januar 1982. Merk konvolutten «Prøvesteinen».

Premier til de tre første uttrukne, riktige løsninger. Vil du ikke klippe i bladet, send gjerne en kopi eller avskrift av kupongen.

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Natur og Ungdom har aksjonert – nok en gang

At oljevirkksomheten har dyptgripende virkninger i vårt norske samfunn, er noe de fleste vet. Når så Natur og Ungdom har hatt «olje og samfunn» som årstema i år, var ei aksjonsuke om temaet ikke til å unngå.

Over det ganske land har NU-ere i tida 5.–10. oktober spredt sine meninger om emnet i form av løpesedler, plakatbukker, møter og forskjellige kunstneriske krumspring (gate-teater, etc.).

Det var utvinningstakta og boring nord for 62° som stod i fokus under hele aksjonen. Natur og Ungdom deler som kjent Naturvernforbun-

dets syn på hvor høgt utvinnings-tempoet bør være på den norske kontinentalsokkelen. (50 t. o.e. pr. år)

Når man arbeider med et såpass viktig emne som «olje og samfunn», er det som kjent lurt å finne ut hva de politiske partiene har å si om saka. Derfor hadde flere NU-lag invitert politikere og representanter fra miljøbevegelsen til åpne møter. Disse møtene var stort sett vellykkede, og særlig høstet møtet i Oslo stor oppmerksomhet.

Arbeidet med årstemaet går mot slutten. Natur og Ungdoms oljepolitiske engasjement slutter likevel ikke

med at «Naturkalenderen -82» blir tatt i bruk. Også i åra som kommer ser NU det som en oppgave å være med på å skape en alternativ oljepolitikk i Norge.

Gunnar Sætra

Natur og Ungdoms landsmøte -82

I Natur og Ungdom foregår det for tida en hektisk møteaktivitet. Papirbunker fra sekretariatet leses og diskuteres nøye. Nå bærer det nemlig mot et nytt år og et nytt landsmøte. Desember står i landsmøteforberedelsenes tegn.

Landsmøtet vil gå av stabelen på Gjøvik i tida 2.–5. januar. Tradisjonelt er møtet den største NU-mønstringa i året. Tilsammen 150 delegater fra lokallag i Natur og Ungdom og innbudte miljøvernorganisasjoner vil delta på møtet.

Saker til behandling

De viktigste sakene på møtet vil bli «Hva NU»-debatten, revidering av den miljøpolitiske plattformen og arbeidsprogrammet.

Under «Hva NU»-debatten vil

forskjellige sider ved NU som organisasjon bli diskutert.

Når det gjelder revidering av «miljøplattformen», så er det særlig kapitlet om oljepolitikk som vil bli behandlet, og vil være en avslutning på årsmøtearbeidet for -81, som har vært «Olje og Samfunn».

Den viktigste saken på møtet vil bli arbeidsprogrammet for -82. Her vil retningslinjene for arbeidet i det kommende året bli trukket opp. Arbeidet med årstemaet for -82, «Natur og Nærmiljø», vil selvfølgelig stå sentralt under behandlingen av arbeidsprogrammet.

Ikke bare rene landsmøtesaker

I tillegg til de vanlige landsmøtesakene vil vi prøve å sette av ½ dag til

en naturvernsak med foredrag. (I skrivende stund er det Jotunheim/Breheimutbygginga som er mest aktuell som tema) Så mens noen strever med jula, strever andre med landsmøte.

*God jul
og godt grønt år
ønskes
alle Naturvern-
forbundets
medlemmer fra
oss i
Natur og Ungdom.*

De siste urskogene

AV BREDO BERNTSEN

I alle europeiske land med større skogsarealer blir gammel, urørt skog, som er vokst opp gjennom naturlig foryngelse, en større og større sjeldenhet. Slik er det også i Sverige, hvor det moderne skogbruket med svære hogsflater, sprøyting, bruk av kraftige skogsmaskiner, utallige veier osv., har endret det tradisjonelle skogsbildet dramatisk. Ja, ren urskog er det i det hele vanskelig å finne – det dreier seg mere om urskogsliknende skog. Man velger likevel å bruke begrepet urskog fordi det er enklere, fordi det har en egen klang og fordi det sier noe om hva som er *målet* med å opprette naturreservater.

Nå har Svenska Naturskyddsföreningen funnet ut at arbeidet med å berge de siste urskoger må prioriteres i vernebestrebelsene. Som Mats Segnestam sier i forordet: «Urskogen krymper snabbt». Derfor er dette blitt temaet i foreningens siste årbok. Og dette viktige temaet har fått bred og grundig behandling.

Årbokens mange artikler er inndelt i fire hoveddeler: 1) Hva skjer med urskogen? 2) Urskogens økologi. 3) Hvor finnes urskogene? 4) Hvordan kan urskogen bevares? Og alle delene er rikt krydret med kart, illustrasjoner og en mengde fine bilder i både farger og svart-hvitt.

Størst forståelse for urskogens betydning får en nok ved å lese om alle de vekster og dyr som trives i, og delvis er helt avhengige av, de gamle skogene: fra vakker og rar lav til mektig kongeørn og listig mår.

Svært mange fugler må ha gammel skog for å klare seg – f.eks. alle hakkespettartene. Blant rovfuglene er havørn, kongeørn, fiskeørn og hønsehauk mer eller mindre avhengige av store og kraftige reirtrær. Og så har vi visdommens fugler – uglene – hvor endel arter bruker skogens hule trær til boplass. Både

haukugle, spurvugle, perleugle, slagugle og kattugle trenger denne typen trær til sin hekking.

Aller mest fascinerende synes jeg det er å lese Ingemar Hjorths artikkel om hvordan og hvorfor storfuglen i hele sin levevis – ikke minst i forbindelse med tiurleiken – er avhengig av typisk gammelskog. – Som oftest, sier Hjort, – finner man spillplassene der gammel skog eller innslag av eldre trær møter små furumyrer. Det er åpenbart at moderne skogbruksmetoder kolliderer med liv og levemåte hos tiur og røy. Det er således typisk at i Sveriges største og viktigste urskogsområde – Muddus nasjonalpark – er storfuglbestanden betydelig rikere enn i de omkringliggende skoger.

Årboken har som nevnt også en del som tar for seg hva som konkret

kan gjøres i Sverige for å ta vare på de siste urskogene – og hvilke krav som bør stilles for å verne en sjelden, interessant og verdifull skogstype.

Det er ellers å håpe at også vi på denne siden av Kjølen – med denne fine artikkelsamlingen som inspirasjonskilde – nå vil nytte anledningen til å ta et løft for å berge *våre* siste urskoger. Her er det dessverre gjort sørgelig lite i Norge. I St.meld. nr. 68 (1980–81) «Vern av norsk natur» heter det imidlertid at Miljøverndepartementet tar sikte på å utarbeide regionale verneplaner for et system av urskogspregede barskogsområder. Ja, her trenges det virkelig et krafttak!

Urskogen. Svenska Naturskyddsföreningens årsbok 1981.

Blessomkalvkveen skogreservat i Vågå er på ca. 100 mål og ble opprettet ved Kongelig resolusjon allerede i 1918. I Norge har ellers vernet av urskog og urskogsliknende skog foregått nokså tilfeldig. Situasjonen er derfor den samme i Norge som i Sverige. Nemlig at p.g.a. skogsdrift og annen kulturpåvirkning, er det lite igjen av forholdsvis upåvirket skog – spesielt i lavlandet og på mark av god bonitet.

Direktoratet for statens skoger har imidlertid fredet administrativt ca. 50 skogsreservater. (Kfr. Ragnar Frislid: Skog og villmark. Friluftsområder og skogreservater på statens grunn. Luther Forlag 1977.) Miljøverndepartementet tar nå sikte på å utarbeide regionale verneplaner for et system av urskogspregede barskogområder. Men det haster.

*Furu-urskog i Blessomkalvkveen.
Foto: Bredo Berntsen*

Dette kortet gir ikke premie

men brukes av dem som vil gjøre Naturvernforbundet en tjeneste, men som selv ikke vil gå til direkte verving.

På dette kortet føres opp navn på personer som kan tenkes å ville bli medlemmer av forbundet.

Premiekort

Dette kortet brukes bare når du verver **nye** medlemmer, og når **du selv** tar inn kontingenten for disse og sender inn kontingentbeløpet til Naturvernforbundet.

Årskontingenten er for 1981

Kr. 75,— for hovedmedlemmer (inkl. Norsk Natur)

kr. 10,— for familiemedlemmer (hovedmedlems ektefelle eller hjemmeværende barn under 25 år)

kr. 1500,— for livsvarig medlemsskap for hovedmedlem.

Send prøveeksemplar av Norsk Natur og annet materiell til:

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Flere navn enn det er plass til her? Send egen liste!

+ Kortet klippes ut og sendes forbundet.

+ Portoen er betalt av oss.

+ Kontingentbeløpet for de nye medlemmene sendes over

postgiro 5094602 eller bankgiro 6001.05.70835

+ Når vi har mottatt kontingentbeløpet sender vi premien til deg.

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

NORGES NATURVERNFORBUND – POSTBOKS 8268 HAMMERSBORG, OSLO 1
PRIORITERTE BLAD

Premiekort

Dette kort gir IKKE
premie

Kan sendes
ufrankert
i Norge
Adressaten
vil betale
porto

SVARSENDING
Avtale nr. 019/29

Norges
Naturvernforbund

Hammersborg
OSLO 1

Kan sendes
ufrankert
i Norge
Adressaten
vil betale
porto

SVARSENDING
Avtale nr. 019/29

Norges
Naturvernforbund

Hammersborg
OSLO 1

Premieverving

Ververens navn: .....
Adresse: .....
Poststed: .....

PRØV Å
VERVE
DISSE

Dette kortet brukes av dem som vil gjøre forbundet en tjeneste, men som kvier seg for å gå til direkte verving. Her fører man opp venner og kjente som kan tenkes å ville bli medlemmer. Disse vil så få tilsendt prøveeksemplar av tidsskriftet og annet materiell fra forbundet.

NB! Dette kortet gir ikke premie